

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής
Πολιτικής

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
Κοινωνικές Διακρίσεις, Μετανάστευση, Ιδιότητα του Πολίτη

Οι επιπτώσεις των διαδοχικών κρίσεων
στις εισοδηματικές ανισότητες. Συγκριτική ανάλυση Ελλάδας με ΕΕ27

Βασιλόπουλος Γεώργιος

Τριμελής επιτροπή

Φερρώνας Ανδρέας

Γαζή Φωτεινή (Εφη)

Καρακατσάνη Δέσποινα

Πίνακας περιεχομένων

Πίνακας διαγραμμάτων.....	3
Πίνακας σχημάτων.....	4
Περίληψη.....	5
Summary.....	6
Εισαγωγή.....	7
Κεφαλαίο 1 ^ο : Προσδιοριστικά στοιχεία.....	8
1.1 Ορισμός κρίσεων.....	8
1.2 Η οικονομική-χρηματοπιστωτική κρίση του 2008.....	10
1.3 Υγειονομική κρίση του covid-19.....	15
1.4 Κοινωνοικονομικές επιπτώσεις.....	18
Κεφαλαίο 2 ^ο : Εισοδηματικές ανισότητες.....	21
2.1 Εισοδηματικές ανισότητες.....	21
2.2 Δείκτης Gini.....	22
2.3 The Palma index.....	25
2.5 Λόγοι εισοδηματικής ανισότητας.....	27
Κεφάλαιο 3 ^ο : Μεθοδολογία Έρευνας.....	40
3.1 Ερευνητικός σκοπός.....	40
3.2 Μέθοδος έρευνας.....	40
3.3 Δειγματοληψία.....	43
3.4 Στατιστικές τεχνικές ανάλυσης.....	43
3.5 Περιορισμοί.....	44
Κεφαλαίο 4 ^ο : Ανάλυση αποτελεσμάτων.....	46
Συμπεράσματα.....	66
Βιβλιογραφία.....	68

Πίνακας διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Τεχνολογική πρόοδος και πρωιοδότηση δεξιοτήτων στις χώρες του ΟΟΣΑ.....	28
Διάγραμμα 2: Εμπορικό και χρηματοπιστωτικό άνοιγμα.....	29
Διάγραμμα 3: Εμπορικό και χρηματοπιστωτικό άνοιγμα.....	30
Διάγραμμα 4: Μεταβολή του ανώτατου φορολογικού συντελεστή και του ανώτατου ποσοστού μεριδίου εισοδήματος.....	33
Διάγραμμα 5: ΑΕΠ για τις 27 χώρες-κράτη μέλη της ΕΕ, για την χρονική περίοδο από 2007 έως 2021.	47
Διάγραμμα 6: Μέσοι όροι του ΑΕΠ των κρατών μελών της ΕΕ για την χρονική περίοδο από 2007 έως το 2021.....	51
Διάγραμμα 7: Δείκτης Gini για το μέσο όρο του συνόλου των χωρών της ΕΕ κατά την χρονική περίοδο από 2010 έως 2021.	52
Διάγραμμα 8: Μέσος όρος δείκτη Gini για τις χώρες μέλη της ΕΕ, για την χρονική περίοδο από 2010 έως 2021.....	55
Διάγραμμα 9: Δείκτης S80/S20 για το σύνολο των χωρών της ΕΕ κατά την χρονική περίοδο από 2007 έως 2021, ανά χώρα.....	57
Διάγραμμα 10: Δείκτης S80/S20 για τις χώρες μέλη της ΕΕ, για την χρονική περίοδο 2007 έως 2021.....	59

Πίνακας σχημάτων

Σχήμα 1: Καμπύλη Lorenz.....	23
Σχήμα 2: Διαχωρισμός ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος με βάση το δείκτη Palma.....	27

Περίληψη

Οι κοινωνικές ανισότητες αποτελούν μια πρόκληση και αυτό διότι προκύπτουν από ένα σύνολο παραγόντων και μπορούν να προσεγγιστούν για να επιλυθούν από ένα εύρη επιστημονικό φάσμα, όπως τα οικονομικά, η πολιτική, η κοινωνιολογία κ.α. Μια από τις σημαντικότερες κοινωνικές ανισότητες είναι αυτή του εισοδήματος. Έτσι και στην παρούσα ερευνητική προσπάθεια προσεγγίσουμε το ζήτημα της εισοδηματικής ανισότητας για τις χώρες-μελή της Ευρωπαϊκής Ένωσης από αυτή την σκοπιά, συγκριτικά με την Ελλάδα, μέσα από τις δυο πρόσφατες κρίσης (χρηματοπιστωτική, Covid-19).

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να προσδιορίζουμε την σημαντικότητα της έρευνας μας, μιας και η εισοδηματική ανισότητα αφορά τον τρόπο με τον οποίο κατανέμεται το συνολικό διαθέσιμο εισόδημα μιας οικονομίας στο πληθυσμό της. Με του δυο σημαντικότερους δείκτες μέτρησης της να είναι ο δείκτης Gini και ο λόγος S80/S20. Στους οποίους θα κάνουμε χρήση στην ερευνητική μας προσπάθεια ώστε να μπορέσουμε να απαντήσουμε στα ερευνητικά μας ερωτήματα.

Στα αποτελέσματα της ερευνά μας διακρίνεται η ύπαρξη σχέσης ανάμεσα στους δείκτες κοινωνικής ανισότητας Gini και S80/S20 με το Εθνικό Ακαθάριστο Προϊόν ανάμεσα στις χώρες μελή της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ακόμα αναφορικά με το βασικό ερώτημα μας για την επίδραση των κρίσεων στις εισοδηματικές ανισότητες ανάμεσα στην χώρα μας και τις χώρες μελή της ΕΕ. Τα αποτελέσματα που λάβαμε είναι ποιο ξεκάθαρα για το δείκτη S80/S20. Αυτό που προκύπτει είναι ότι η χρηματοπιστωτική κρίση του 2009 διόγκωσε τις εισοδηματικές ανισότητες για την χώρα μας συγκριτικά με τις χώρες ΕΕ ένα αντίθεση με την κρίση του Covid-19 που δεν διαπιστώθηκε κάποια αυξητική τάση στους δείκτες εισοδηματικής ανισότητας.

Summary

Social inequalities are a challenge because they arise from a range of factors and can be approached from a wide range of disciplines, such as economics, politics, sociology, etc. One of the most important social inequalities is that of income. Thus, in this research effort we approach the issue of income inequality for the member countries of the European Union with this approach being done comparatively with Greece, through the two recent crises (financial, Covid-19).

At this point it is important to determine the relevance of our research since income inequality concerns the way in which the total disposable income of an economy is distributed among the population. The two most important indicators for measuring it are the Gini and the S80/S20 ratio. We make use of these in our research effort in order to be able to answer our research questions.

The results of our research show that there is a relationship between the Gini and S80/S20 social inequality indices and the Gross National Product among the EU member countries. Still regarding our main question about the impact of crises on income inequalities between our country and EU member countries. The results we obtained are clearer for the S80/S20 index. What emerges is that the financial crisis of 2009 widened the income inequalities for our country compared to EU countries - in contrast to the Covid-19 crisis where no increasing trend in income inequality indicators was found.

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία υλοποιήθηκε στα πλαίσια ολοκλήρωσης των μεταπτυχιακών μου σπουδών στο τμήμα κοινωνικής και εκπαιδευτικής πολιτικής για το μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών πολιτικές για τη μετανάστευση, τις κοινωνικές διακρίσεις και την ιδιότητα του πολίτη. Το ζήτημα που πραγματεύεται είναι, οι επιπτώσεις των διαδοχικών κρίσεων (οικονομική, πανδημία,) στις εισοδηματικές ανισότητες. Συγκριτική ανάλυση Ελλάδας με τις χώρες-μελή της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η εργασία αποτελείται από τέσσερις ενότητες. Στην πρώτη από αυτές αναφέρονται προσδιοριστικά στοιχεία, όπως ο ορισμός των κρίσεων και ακολούθως παρουσιάζονται οι δυο πρόσφατες κρίσεις (χρηματοπιστωτική, covid-19,) πάνω στις οποίες θα γίνει η ανάλυση μας αναφορικά με την εισοδηματική ανισότητα.

Ακολούθως, στη δεύτερη ενότητα γίνεται παρουσίαση των σημαντικότερων δεικτών που υπολογίζουν τις εισοδηματικές ανισότητες και αναλύονται τα σημαντικότερα σημεία και οι αδυναμίες τους. Και η ενότητα ολοκληρώνεται με τη παρουσία των αίτιων ανάπτυξης των εισοδηματικών αναξιοτήτων.

Στην τρίτη ενότητα παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας μας. Αναλυτικότερα, γίνεται μια περιγραφή του τρόπου συλλογής και ανάλυσης των δεδομένων, της χρήσης των μεθοδολογικών εργαλείων και του σκοπού της ερευνητικής μας προσπάθειας. Ακόμα παρουσιάζονται τα ερευνητικά ερώτημα και τέλος αναλύονται οι περιορισμοί και οι δυσκολίες που συναντήσαμε κατά τη διενέργεια της.

Τέλος με την ολοκλήρωση της εργασίας πραγματοποιείται η παρουσίαση και η ανάλυση των διαγραμμάτων για τις 27 χώρες κράτη μελή της ΕΕ, αναφορικά με το ΑΕΠ, του δείκτη Gini και του δείκτη S80/S20 και των διακυμάνσεων που αυτά παρουσιάζουν κατά την χρονική περίοδο των πρόσφατων κρίσεων.

Κεφαλαίο 1^ο: Προσδιοριστικά στοιχεία

1.1 Ορισμός κρίσεων

Ως κρίση μπορεί να οριστεί μια περίοδος στη δυναμική ενός συστήματος και περιγράφεται ως πληθώρα δυσκολιών, ως σύγκρουση ή εντάσεις, γεγονός που δυσχεραίνει την κανονική λειτουργία του, που μπορεί να οδηγήσει σε ισχυρές πιέσεις προς την κατεύθυνση της αλλαγής. Κατά την περίοδο της κρίσης, οι απειλές μεταβάλλονται σε κινδύνους, οι οποίες υπάρχουν στη βάση προσδιορισμού της ανασφαλούς κατάστασης κάθε συστήματος.

Η κρίση είναι μια δύσκολη και διφορούμενη έννοια και όρος για να γίνει κατανοητή, επειδή υπάρχουν πολλαπλές έννοιες. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι Heath και Millar (2004) παραθέτουν είκοσι ορισμούς του όρου.

Ορισμένοι από αυτούς τους ορισμούς επικεντρώνονται στο σημείο και την ιστορία ενός κοινωνικού οργανισμού και άλλοι ορίζουν την ανάγκη για προσπάθειες διαχείρισης που είναι πολύ πιο έντονες από εκείνες που απαιτούνται κατά τη διάρκεια κανονικών περιόδων. Υπάρχουν ορισμοί που δίνουν έμφαση στο άγχος, άλλοι σε μια ανεξέλεγκτη κατάσταση. Ωστόσο, μερικοί δίνουν έμφαση στην αβεβαιότητα, στην παραβίαση του νόμου, τη δεοντολογία και την αδικοπραξία. Σύμφωνα με τα λεξικά της Οξφόρδης, "κρίση είναι μια περίοδος έντονης δυσκολίας ή κινδύνου", και υπάρχουν δύο διαφορετικές περιπτώσεις:

1. μια στιγμή κατά την οποία πρέπει να ληφθεί μια δύσκολη ή σημαντική απόφαση και
2. το σημείο καμψής μιας «ασθένειας», όταν λαμβάνει χώρα μια σημαντική αλλαγή, που υποδηλώνει είτε ανάρρωση είτε θάνατο".

Οι κρίσεις θεωρούνται ότι είναι αρνητικές αλλαγές σε υποθέσεις όπως: ασφάλειας, οικονομίας, πολιτικής, κοινωνίας, περιβάλλοντος, υγείας, ενεργείας κ.α. ιδίως όταν συμβαίνουν απότομα με μικρή ή καθόλου προειδοποίηση. Η κρίση είναι μια κατάσταση που μόνο ένα πολύπλοκο σύστημα μπορεί να βιώσει (οικογένεια, οικονομία, κοινωνία). Μια τέτοια κατάσταση αναδύεται όταν το σύστημα λειτουργεί άσχημα ή είναι απαραίτητη μια άμεση απόφαση, αλλά τα αίτια της δυσλειτουργίας είναι πολύπλοκα και αβέβια ή άγνωστα, εμποδίζοντας τελικά την λήψη

ορθολογικών, τεκμηριωμένων αποφάσεων για την αντιστροφή της κατάστασης. Αν και είναι δύσκολο να επιτευχθεί συναίνεση όσον αφορά τον ορισμό της κρίσης, φαίνεται ότι υπάρχει συναίνεση ως προς τα βασικά χαρακτηριστικά ενός συστήματος σε κρίση (Venette, 2003):

- Το γεγονός ή η αναδυόμενη δύσκολη κατάσταση είναι απροσδόκητη.
- Δημιουργεί αβεβαιότητα.
- Θεωρείται απειλή για σημαντικούς στόχους.
- Το γεγονός υποδηλώνει την ανάγκη για αλλαγή.

Το τελευταίο σημείο εισήχθη από τον Venette (2003), ο οποίος υποστηρίζει ότι "η κρίση είναι μια διαδικασία μετασχηματισμού όταν το παλιό σύστημα δεν μπορεί πλέον να διατηρηθεί".

Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθούμε στη σημαντική συμβολή της κοινωνικής και πολιτισμικής ανθρωπολογίας όσον αφορά τη γνώση μας για τους ιδιαίτερους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι (ιδίως αυτοί που βιώνουν μια κρίση) αντιλαμβάνονται, κατηγοριοποιούν, νοηματοδοτούν και δρουν σε κρίσιμες κοινωνικές συνθήκες. Η συμβολή αυτή παρουσιάζεται εύγλωττα και αναλύεται από τον Visacovsky (2017:12), ο οποίος αναφέρει ότι η ανθρωπολογία προσφέρει μια καινοτόμο αναλυτική έννοια των καταστάσεων κρίσης:

"Οι καταστάσεις κρίσης πρέπει να κατανοηθούν ως ειδικές περιπτώσεις των εμπειριών του χρόνου. Μια κρίση προκύπτει όταν μπορούμε να αναγνωρίσουμε εμπειρικά ότι έχει συμβεί μια ασυνέχεια ή ρήξη και ο χρόνος γίνεται αντιληπτός ως στάσιμος, σταματημένος ή παγωμένος. Η τάξη και η πορεία των γεγονότων που θεωρούνται φυσιολογικά μεταβάλλονται αλλά δεν αντικαθίστανται από νέα. Τα πάντα φαίνεται να συμβαίνουν στον παρόντα χρόνο και το μέλλον δεν μπορεί να το φανταστεί κανείς άμεσα".

Αυτή η έννοια της κρίσης στο πλαίσιο της κοινωνικής ανθρωπολογίας ακολούθησε τις προηγούμενες έννοιες της "ηθικής κρίσης" (Gluckman 1972) και της "κρίσης νοήματος" που πρότειναν οι Berger και Luckmann (1995). Οι έννοιες αυτές συνδέονται με καταστάσεις όπου τα άτομα οδηγούνται να ενεργούν με διαφορετικούς τρόπους λόγω διαφορετικών κοινωνικών κανόνων και αξιών, δεν υπάρχει σαφής και διακριτή λύση ή όραμα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις έννοιες παρουσιάζει το γεγονός ότι προσδιορίζουν την κρίση ως μέρος μιας διαδικασίας κοινωνικής αλλαγής που σημαίνει ότι η επίλυση της κρίσης προϋποθέτει τη γένεση κάτι νέου ή τουλάχιστον διαφορετικού από την προηγούμενη κατάσταση πραγμάτων.

Η κρίση λοιπόν είναι η οριακή φάση που προσφέρει χώρο σε όσους βιώνουν την κρίση προκειμένου να φανταστούν άλλους τρόπους κοινωνικής ύπαρξης ανατρέποντας ή ακυρώνοντας συνολικά προηγούμενες ιεραρχίες, κανόνες και κουλτούρες. Ακριβώς, για αυτόν τον λόγο ο Visacovsky (2017) θεωρεί τις κρίσεις ως εκκολαπτήρια καινοτομίας που συνδέονται με τη δημιουργία νέων απόψεων, πρακτικών, εθίμων και κοινωνικών δομών. Η ανθρωπολογική συμβολή στην κατανόηση των κρίσεων είναι πολύ σημαντική, διότι αποτελεί ένα βήμα προς τα εμπρός για τον σχεδιασμό της επίλυσής τους. Η ανθρωπολογική ανάλυση κατέστησε σαφές ότι οι αφηγήσεις σχετικά με την απόδοση υπαιτιότητας για τις κρίσεις είναι ζωτικής σημασίας για τη διαμόρφωση των οραμάτων για το μέλλον και τη δημιουργία σεναρίων για τον κοινωνικό μετασχηματισμό (Visacovsky, 2017).

Υπάρχουν διάφορες μορφές κρίσης (π.χ. χρηματοπιστωτική, οικονομική, κοινωνική, περιβαλλοντική, προσωπική, κοινοτική, διεθνής, ενεργειακή, υγειονομική κα.) Στην παρούσα ερευνητική προσπάθεια θα εστιάσουμε στις πρόσφατες με τις οποίες ήρθε αντιμέτωπη η παγκοσμία κοινότητα:

1. Οικονομική-χρηματοπιστωτική
2. Υγειονομική

1.2 Η οικονομική-χρηματοπιστωτική κρίση του 2008.

Δεν υπάρχει συναίνεση σχετικά με τους ορισμούς των διαφόρων τύπων κρίσεων, παρά τη συχνότητά τους στην ανάπτυξη οικονομικών. Ενώ οι εννοιολογικοί ορισμοί είναι γενικά αποδεκτοί, οι επιχειρησιακοί ορισμοί είναι περισσότερο αμφιλεγόμενοι. Ένας εννοιολογικός ορισμός είναι ένα σημείο εισόδου για τον εντοπισμό κρίσεων ή μια περιγραφική έκφραση μιας κρίσης. Ένας επιχειρησιακός ορισμός διαχωρίζει τις περιόδους κρίσης και τις περιόδους χωρίς κρίση. Κατά συνέπεια, απαιτεί έναν δείκτη και ένα κατώτατο όριο. Ο επιχειρησιακός ορισμός πρέπει φυσικά να είναι συνεπής με τον εννοιολογικό ορισμό. Οι υπάρχουσες μελέτες για τις κρίσεις επικεντρώνονται κυρίως σε πέντε τύπους κρίσεων, όπως το ισοζύγιο

πληρωμών, οι τραπεζικές, νομισματικές, χρεωστικές και χρηματοπιστωτικές κρίσεις. Ωστόσο, κάθε μελέτη χρησιμοποιεί διαφορετικούς εννοιολογικούς και λειτουργικούς ορισμούς για τον ίδιο τύπο κρίσης. Ως αποτέλεσμα, οι προσδιορισμοί των κρίσεων διαφέρουν σε κάθε μελέτη, αν και ορισμένες από τις διαφορές οφείλονται στις επιλογές των περιόδων και των χωρών του δείγματος (Ishihara, 2005).

Σε μια προσπάθεια προσδιορισμού της οικονομικής κρίσης θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι μια κατάσταση κατά την οποία η οικονομία μιας περιοχής-χώρας υφίσταται μια ξαφνική ύφεση που προκαλείται από μια οικονομική κρίση. Μια οικονομία που είναι αντιμέτωπη με μια οικονομική κρίση θα βιώσει πιθανότατα πτώση του ΑΕΠ, στέρηση ρευστότητας και άνοδο-πτώση των τιμών λόγω πληθωρισμού-αποπληθωρισμού.

Όπως προαναφέρθηκε, τις περισσότερες φορές οι οικονομικές κρίσεις προκαλούνται από χρηματοπιστωτικές κρίσεις, οι οποίες αντικατοπτρίζουν καταστάσεις όπου τα χρηματοπιστωτικά περιουσιακά στοιχεία χάνουν μεγάλο μέρος της ονομαστικής τους αξίας. Οι χρηματοπιστωτικές κρίσεις συνδέονται με τραπεζικούς πανικούς, καταρρεύσεις χρηματιστηρίων ή άλλες χρηματοπιστωτικές φούσκες που σκάνε, νομισματικές κρίσεις και κρατικές χρεοκοπίες (Kindleberger and Aliber 2005).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση της κρίσης χρέους των ελληνικών συστημικών τραπεζών, που με τις μνημονικές παρεμβάσεις και την παροχή ρευστότητας από το ελληνικό κράτος προς αυτές, στην ουσία έγινε μια μετακύλιση χρέους από τραπεζικό σύστημα στο δημόσιο.

Οι χρηματοπιστωτικές και οι συνακόλουθες οικονομικές κρίσεις έχουν σοβαρές επιπτώσεις τόσο στην οικονομική όσο και στην κοινωνική ευημερία των αντίστοιχων κοινωνιών. Πράγματι, οι προηγούμενες οικονομικές κρίσεις παρέχουν άφθονες αποδείξεις για έντονη βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη επιδείνωση των δεικτών κοινωνικής ευημερίας σε τέτοιο βαθμό που δικαιολογούν τον όρο κοινωνικοοικονομική κρίση ως τον πλέον περιγραφικό της κατάσταση.

Οι Ötker-Robe και Podpiera (2013:5-6), οι οποίοι ανέλυσαν εμπειρικά στοιχεία από την κρίση της Ανατολικής Ασίας στα τέλη της δεκαετίας του 1990 (Ινδονησία, Μαλαισία, Ταϊλάνδη και Κορέα) και τις κρίσεις της Αργεντινής (1995)

και της Βενεζουέλας (1994), παρατηρούν ότι "η φτώχεια αυξήθηκε σχεδόν σε όλες τις χρηματοπιστωτικές κρίσεις ως αποτέλεσμα του συνδυασμού της απώλειας εισοδήματος, θέσεων εργασίας και πρόσβασης των νοικοκυριών και των κοινοτήτων σε αγαθά και υπηρεσίες, της αύξησης των τιμών και την πτώση της αξίας των περιουσιακών στοιχείων". Ακόμα ανέφεραν ότι η χρηματοπιστωτική-οικονομική κρίση πλήττει δυσανάλογα τους φτωχούς και τους πιο ευάλωτους, από κάθε άποψη όπως τους νέους, τους ηλικιωμένους, τους ασθενείς και τις γυναίκες. Επιπλέον, ο κοινωνικός αποκλεισμός και οι αυξημένες εισοδηματικές ανισότητες που συνδέονται με τη χρηματοπιστωτική-οικονομική κρίση έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην κοινωνική συνοχή.

Σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα (2001) οι επιπτώσεις των οικονομικών κρίσεων στο βιοτικό επίπεδο δεν περιορίζονται στην αύξηση της εισοδηματικής φτώχειας και της ανισότητας. Οι οικονομικές κρίσεις χαρακτηρίζονται από εκτεταμένη κινητικότητα, με την έννοια ότι προηγουμένως μη φτωχές κοινωνικές ομάδες μπορεί να γίνουν φτωχές και προηγουμένως φτωχές μπορεί να ξεφύγουν από τη φτώχεια. Αυτό επιβεβαιώθηκε για παράδειγμα στη Ρωσία, η οποία γνώρισε μια έντονη κινητικότητα προς τα κάτω και προς τα πάνω μετά την κρίση του 1998 (Lokshin and Ravallion 2000).

Επομένως, μπορεί να προκύψει η περίπτωση ότι οι νεόπτωχοι που βγαίνουν από μια οικονομική κρίση έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά από τους χρόνια φτωχούς. Αυτό συνέβη στις Φιλιππίνες όπου τα νοικοκυριά με περισσότερη μόρφωση βρέθηκαν να είναι πιο ευάλωτα σε σοκ μισθών και απασχόλησης (Datt and Hoogeveen 2000).

Οι Ötoker-Robe και Podpiera (2013) υποστηρίζουν ότι υπάρχουν ορισμένα κανάλια που μετατρέπουν μια σοβαρή χρηματοπιστωτική κρίση σε κοινωνική: το κανάλι της αγοράς προϊόντων και της αγοράς εργασίας, το κανάλι της χρηματοπιστωτικής αγοράς, το κανάλι της δημόσιας στρατηγικής αντιμετώπισης και το κανάλι των ιδιωτικών στρατηγικών αντιμετώπισης. Η χρηματοπιστωτική κρίση που λειτουργεί μέσω αυτών των καναλιών έχει ως αποτέλεσμα μια σειρά από δυσμενείς κοινωνικοοικονομικές συνέπειες και απώλειες: απώλειες θέσεων εργασίας και υψηλότερη ανεργία ή ευάλωτη απασχόληση-μείωση της ζήτησης, των ωρών εργασίας και των αποδοχών-υψηλότερο κόστος για τα τρόφιμα και την ενέργεια,

διάβρωση των αποταμιεύσεων και πτώση της αξίας των περιουσιακών στοιχείων, μειωμένη πρόσβαση σε πιστώσεις, στενές συνθήκες ρευστότητας και μειωμένες εισροές εμβασμάτων, μειωμένες κρατικές δαπάνες για κοινωνική πρόνοια προγράμματα και μειωμένες ιδιωτικές δαπάνες για τρόφιμα, υγεία και εκπαίδευση, παιδική εργασία και πωλήσεις παραγωγικών περιουσιακών στοιχείων κ.α.

Πράγματι, οι περισσότεροι κοινωνικοί δείκτες, κυρίως οι δείκτες υγείας, οι δείκτες κοινωνικής προστασίας, πρόνοιας και εκπαίδευσης, έχει βρεθεί ότι είτε επιδεινώνονται ή βελτιώνονται με βραδύτερο ρυθμό κατά τη διάρκεια μιας μακροοικονομικής κρίσης (World Bank, 2001).

Η επιδείνωση μπορεί να προέρχεται απλώς από δημογραφικές αλλαγές ως αποτέλεσμα της μετανάστευσης των γόνιμων ηλικιακών ομάδων του πληθυσμού προς τα έξω, από τη συμπίεση των κοινωνικών υπηρεσιών και τη μείωση των δικτύων ασφαλείας. Η επιδείνωση της υγείας, της πρόνοιας και των δεικτών εκπαίδευσης είναι πιο σοβαρή μεταξύ των φτωχών ή των ατόμων που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας.

Έχει καταστεί προφανές ότι όλες οι μορφές κρίσης:

- αναφέρονται στο διακύβευμα της επιβίωσης ενός συστήματος ή μιας κοινωνικής οργάνωσης,
- συνεπάγονται αρνητικές αλλαγές και απώλειες στην ασφάλεια, την οικονομία, την πολιτική, την κοινωνία ή το περιβάλλον υποθέσεις/τομείς- και
- συνεπάγονται προσπάθειες διαχείρισης που είναι πολύ πιο δύσκολες και απαιτητικές από τις αντίστοιχες της περιόδους ρουτίνας και θα πρέπει να αποσκοπούν, φυσικά, στην επιβίωση/βιωσιμότητα της κοινωνικής οργάνωσης.

Η πιο πρόσφατη παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση ξέσπασε τον Σεπτέμβριο του 2008, με αφορμή την κατάρρευση της Lehman Brothers, η οποία συγκλόνισε τις παγκόσμιες αγορές και δημιούργησε χρηματοπιστωτικό πανικό, καθώς οι πιστωτικές αγορές κατέρρευσαν, προκάλεσαν οικονομική κρίση και κρίση ανεργίας. Οι ρίζες της παγκόσμιας κρίσης του 2008 βρίσκονται στην κρίση στεγαστικών δανείων μειωμένης εξασφάλισης, στις Ηνωμένες Πολιτείες, η οποία προκλήθηκε από την άνοδο των τιμών των κατοικιών, τα φαινομενικά σταθερά

βραχυπρόθεσμα επιτόκια, τη διαθεσιμότητα ενυπόθηκων δανείων που ήταν εύκολο να αποκτηθούν ακόμη και για εξαιρετικά επικίνδυνους δανειολήπτες, την αδύναμη ρυθμιστική εποπτεία, τα ανεξέλικτα αμφιβόλου ποιότητας χρηματοπιστωτικά προϊόντα και την αγοραπωλησία τους από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στην βάση του μεγάλου περιθωρίου κέρδους που προσφέρουν. Τα ενυπόθηκα δάνεια τιτλοποιήθηκαν, δημιουργώντας επικίνδυνα και αμφιβόλου ποιότητας τραπεζικά προϊόντα. Όταν τα επιτόκια άρχισαν να αυξάνονται, οι άνθρωποι άρχισαν να αθετούν τα ενυπόθηκα δάνεια, οι πωλήσεις κατοικιών επιβραδύνθηκαν και η φούσκα έσκασε. Η σαθρή ρύθμιση και ο μηδενικός εποπτικός ρόλος τόσο των κεντρικών τραπεζών αλλά και των υπόλοιπων ρυθμιστικών αρχών έπαιξαν επίσης ρόλο στην κατάρρευση.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, δεν έγινε καμία πραγματική προσπάθεια να αντιμετωπιστεί η φούσκα των ακινήτων. Οι Ευρωπαίοι κεντρικοί τραπεζίτες δεν αντιμετώπισαν ενεργά ούτε την έξαρση του δανεισμού. Οι διεθνείς κεφαλαιακοί δείκτες για τις τράπεζες ήταν επίσης αδύναμοι. Οι τράπεζες μπορούσαν να ξεφύγουν κρατώντας ελάχιστο κεφάλαιο στην άκρη και ήταν επίσης ικανές να μεταφέρουν χρέος εκτός ισολογισμού ή να κάνουν άλλες δημιουργικές λογιστικές πράξεις που τους επέτρεπαν να αναλάβουν περισσότερο χρέος με αδιευκρίνιστο και ανεύθυνο ρίσκο. Στηριζόμενες μάλλον στην λογική ότι είναι αρκετά σημαντικές για το οικονομικό σύστημα για να τις αφήσουν τα κράτη να καταρρεύσουν, όπως χαρακτήρισα είδαμε στην περίπτωση της Ελλάδος.

Η Lehman Brothers, ήταν η παλαιότερη και μία από τις μεγαλύτερες επενδυτικές τράπεζες στις Ηνωμένες Πολιτείες. ΗΠΑ, με 600 δισεκατομμύρια δολάρια ενεργητικό και 25.000 υπαλλήλους. Είχε πληγεί σκληρά από την κρίση των ενυπόθηκων στεγαστικών δανείων μειωμένης εξασφάλισης και η αξία της μετοχής της είχε μειωθεί απότομα καθ' όλη τη διάρκεια του 2008. Η πτώχευσή της ήταν η μεγαλύτερη στην οικονομική ιστορία. Η απόφαση της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ και του αμερικανικού υπουργείου Οικονομικών να αφήσουν τη Lehman Brothers να «πεθάνει» παραμένει αμφιλεγόμενη, καθώς δεν σταμάτησε τη χρηματοπιστωτική κατάρρευση και συνέβη λίγο μετά την επέκταση της Fed με δισεκατομμύρια δολάρια για τη στήριξη της και την πώληση της εταιρείας κινητών αξιών Bear Stearns στην JPMorgan Chase. Η επακόλουθη "Μεγάλη Ύφεση" ήταν η χειρότερη που είχε βιώσει ο κόσμος μετά από την τη Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας

του 1930 και άσκησε τεράστια πίεση στις υπάρχουσες προσπάθειες για την περαιτέρω παγκόσμια οικονομική διακυβέρνηση.

Οι ροές κεφαλαίων στέρεψαν, το εμπόριο συρρικνώθηκε δραματικά και η ανεργία αυξήθηκε τους επόμενους μήνες. Η παγκόσμια οικονομική ανάπτυξη του 1,9% το 2008, διολίσθησε σε συρρίκνωση 2,1% το επόμενο έτος, η οποία σηματοδότησε την πρώτη τέτοια μείωση για πάνω από εξήντα χρόνια (World Bank, 2009). Οι μεγάλες τράπεζες ήταν σε κακή κατάσταση, με ορισμένες να απορροφώνται από άλλες, ή μετατράπηκαν από επενδυτικές τράπεζες σε εταιρείες χαρτοφυλακίου τραπεζών προκειμένου να επιβιώσουν.

Ο οικονομικός, κοινωνικός και πολιτικός αντίκτυπος ήταν αναμφισβήτητα πολύ μεγαλύτερος. Οι τιμές των τροφίμων και του πετρελαίου είχαν ήδη αρχίσει να βρισκόταν σε έξαρση μέχρι το 2008, η οποία είχε ήδη επιπτώσεις στις χώρες με χαμηλό εισόδημα. Η Παγκόσμια Τράπεζα προέβλεψε ότι η ύφεση θα ωθούσε πάνω από 60 εκατομμύρια ανθρώπους στην ακραία φτώχεια, γεγονός που αύξησε επίσης σημαντικά τον αριθμό των ανθρώπων που βρίσκονταν σε κατάσταση χρονιας πείνας. Κορυφαίοι οικονομολόγοι του προσωπικού της Fed εκτιμούσαν ότι αν η οικονομία των ΗΠΑ συνέχιζε την πορεία της πριν από την κρίση, θα παρήγαγε το απίστευτο ποσό του 1 τρισεκατομμυρίου δολαρίων περισσότερα σε αγαθά και υπηρεσίες κάθε χρόνο. Η κρίση έκανε όλες τις κυβερνήσεις να συνειδητοποιήσουν οδυνηρά ότι χρειαζόταν περισσότερη συνεργασία για να επανεξετάσουν τους χρηματοπιστωτικούς κανονισμούς και τις πρακτικές με τρόπους που θα απέτρεπαν την καταστροφή από το να μετατραπεί σε κάτι ακόμη χειρότερο ή να επαναληφθεί (World Bank, 2001).

1.3 Υγειονομική κρίση του covid-19

Ο Covid-19 ήταν ένα καινούργιο στέλεχος κορωνοϊού που δεν είχε εντοπιστεί πριν στον άνθρωπο. Οι κορωνοϊοί είναι ζωνοόσοι και αποτελούν μια μεγάλη οικογένεια ιών, που προκαλούν ασθένειες όπως ένα κοινό κρυολόγημα έως και πολύ σοβαρές ασθένειες, όπως το MERS και το SARS. Σε σχέση όμως, με το SARS και το MERS, ο Covid-19 εξαπλώθηκε με πολύ γρηγορότερους ρυθμούς, κυρίως λόγω της αυξημένης παγκοσμιοποίησης και της υψηλής μολυσματικότητας του ιού (Peeri et al., 2020).

Ο Covid-19 διαφέρει σημαντικά, αναφορικά με τις επιδράσεις σε σχέση με τις προηγούμενες επιδημίες κορωνοϊού. Αρχικά, η έλλειψη οργανωμένης, συστηματικής και επιστημονικής προγενέστερης γνώσης σχετικά με τον ιό, δημιούργησε αναστάτωση σε άτομα, αλλά και κυβερνήσεις, καθώς ήρθαν αντιμέτωπες με έναν άορατο εχθρό (Wang et al., 2020). Ακόμα, ο κύριος φαινότυπος αυτής της επιδημίας είναι το σημαντικό ποσοστό εξάπλωσης, η αυξημένη ευπάθεια των ηλικιωμένων και των ατόμων με περιορισμένη ανοσία, αλλά και ο ρυθμός ανάρρωσης που διέφερε σε σημαντικό βαθμό από παρόμοιες καταστάσεις (Shaw et al., 2020).

Στις αρχές του 2020, το κινεζικό Κέντρο Πρόληψης και Ελέγχου Νοσημάτων απομόνωσε έναν νέο κορονοϊό από το δείγμα που προσήλθε από έναν ασθενή με πνευμονία που δεν γνώριζαν τα αίτια της. Ο νέος ιός και η ασθένεια ήταν άγνωστες μέχρι εκείνη την στιγμή, όταν και ξεκίνησε στο Γουχάν της Κίνας τον Δεκέμβριο του 2019 (Wang et al., 2020), και ο νέος ιός αναγνωρίστηκε από τον ΠΟΥ ως ο νέος κορονοϊός του 2019 (nCoV). Στις 11 Φεβρουαρίου 2020, ο ΠΟΥ έδωσε επίσημη ονομασία στη νόσο, που προκαλείται από τον ιό SARS-CoV-2, ως «COVID-19». Ο SARS εντοπίστηκε για πρώτη φορά στην Κίνα το 2002, και στην συνέχεια 32 χώρες παγκοσμίως έκαναν αναφορά για άτομα που να είχαν μολυνθεί με SARS.

Η γλώσσα των στατιστικών της υγείας και των οικονομικών δεν είναι εφικτό να περιγράψει στις ανακατατάξεις σε οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό και υγειονομικό επίπεδο και τα πρόβλημα που προκάλεσε ο covid-19 στις ζωές του συνόλου των ανθρώπων στον πλανήτη. Ένας σημαντικός αριθμός εργαζόμενων έμειναν άνεργοι λόγω της αναστολής της λειτουργίας ενός σημαντικού αριθμού δραστηριοτήτων στα πλαίσια των υγειονομικών μέτρων για την αναστολή του ιού. Οι γυναίκες ήρθαν αντιμέτωπες με ένα σημαντικό φορτίο εργασίας, στην προσπάθεια τους να διατηρήσουν το οικογενειακό εισόδημα, να φροντίσουν τους ηλικιωμένους και τους ασθενείς, να προσφέρουν εκπαίδευση στα παιδιά τους στο σπίτι αλλά και να διατηρήσουν τις ισορροπίες εντός της οικογένειας.

Στοιχεία προηγούμενων πανδημιών αναφέρουν σχετικά με την ανισότητα εισοδήματος ότι αυξάνεται στις πληγείσες χώρες μέσα σε μια πενταετία από το ξέσπασμα της πανδημίας. Το σύνολο των εργαζομένων στο ανεπίσημο τομέα της οικονομίας δεν έχει καθόλου κρατική υποστήριξη, ενώ μετανάστες, πρόσφυγες και εκτοπισμένοι είναι αποκομμένοι από το σύνολο των υγειονομικών μέτρων και την

προσφορά περίθαλψης (The Independent Panel for Pandemic Preparedness and Response, 2021).

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτει, ότι ο Covid-19 έχει προκαλέσει κοινωνικά, οικονομικά και ζητήματα υγείας σε όλη την υφήλιο. Αρκετά, κράτη ήρθαν αντιμέτωπα με θεσμικούς και πολιτιστικούς περιορισμούς στην αντιμετώπιση της πανδημικής κρίσης, η οποία συνέβαλε σε μακροχρόνιες υφέσεις, οικονομικές συνέπειες, κατάρρευση της αλυσίδας εφοδιασμού και δημογραφικές κρίσεις. Τα κοινωνικά ζητήματα, που έθεσε η πανδημία, έφεραν στην επιφάνεια τις υπάρχουσες αδυναμίες σε διάφορους τύπους και λειτουργίες των εθνικών συστημάτων αναφορικά με τη διαχείριση κρίσεων (Carano, 2020).

Η υγειονομική κρίση είχε δραματικό αντίκτυπο στην παγκόσμια φτώχεια και ανισότητα. Η παγκόσμια φτώχεια αυξήθηκε για πρώτη φορά σε μια γενιά και οι δυσανάλογες απώλειες εισοδήματος μεταξύ των μειονεκτούντων πληθυσμών οδήγησαν σε δραματική αύξηση της ανισότητας εντός και μεταξύ των χωρών. Σύμφωνα με στοιχεία έρευνας της παγκοσμίας τράπεζας, το 2020 η προσωρινή ανεργία ήταν υψηλότερη στο 70% όλων των χωρών για τους εργαζόμενους που είχαν ολοκληρώσει μόνο την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/35823>).

Οι απώλειες εισοδήματος ήταν επίσης μεγαλύτερες μεταξύ των νέων, των γυναικών, των αυτοαπασχολούμενων και των περιστασιακών εργαζομένων με χαμηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης (Bundervoet et al., 2021).

Οι γυναίκες, επίσης επηρεάστηκαν από απώλειες εισοδήματος και απασχόλησης, επειδή ήταν πιο πιθανό να απασχοληθούν σε τομείς που πλήττονται περισσότερο από τα μέτρα της καραντίνας και της κοινωνικής απόστασης (Markus, 2020).

1.4 Κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις

Έχει ήδη καταστεί σαφές ότι οι κοινωνικοοικονομικές κρίσεις εμφανίζονται ως ταυτόχρονες ή διαδοχικές ενώσεις δυσμενών κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών που συνεπάγονται απώλειες για τους συλλογικούς και ιδιωτικούς φορείς στο περιβάλλον που πραγματοποιείται η κρίση. Είναι λογικό να υποθέσουμε λοιπόν ότι κατά τη διάρκεια μιας κοινωνικοοικονομικής κρίσης, η ευαισθησία στις απώλειες αυξάνεται και η ικανότητα ανάκαμψης μειώνεται. Κατά συνέπεια, όλες οι πτυχές της τρωτότητας σε δημόσιους, ιδιωτικούς και κοινωνικούς φορείς επιδεινώνονται.

Αρχικά, η οικονομική τρωτότητα των νοικοκυριών, των επιχειρήσεων και των κάθε είδους οργανισμών επηρεάζεται αρνητικά από την απώλεια εισοδήματος και θέσεων εργασίας, τις περικοπές των συντάξεων, τη διάβρωση των αποταμιεύσεων και την πτώση της αξίας των περιουσιακών στοιχείων, των περιορισμών των δαπανών για την υγεία και την εκπαίδευση, τη μειωμένη πρόσβαση σε πιστώσεις και την περιορισμένη χρηματοδότηση. Η ανθρώπινη και κοινωνική ευπάθεια επιδεινώνεται επίσης λόγω της φτώχειας, της ενεργειακής φτώχειας, της ανεργίας και της εργασιακής ανασφάλειας, της έλλειψης πρόσβασης σε δημόσιες παροχές πρόνοιας, των μειωμένων δαπανών για τρόφιμα, υγεία και εκπαίδευση, της έλλειψης στέγης και της ψυχολογικής κατάθλιψης. Ως αποτέλεσμα των απωλειών και των αρνητικών εξελίξεων, οι δείκτες υγείας, εκπαίδευσης, διατροφής και πρόνοιας ηλικιωμένων και νέων επιδεινώνονται και συχνά υπολείπονται των αποδεκτών προτύπων. Παραδείγματα τέτοιων δεικτών είναι το ποσοστό του πληθυσμού που κινδυνεύει από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, το ποσοστό του πληθυσμού που ζει σε συνθήκες ακραίας υλικής στέρησης, η πρόωρη εγκατάλειψη της εκπαίδευσης και της κατάρτισης, το ποσοστό συμμετοχής στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, η θνησιμότητα, η νοσηρότητα, το προσδόκιμο ζωής.

Οι οικοδομικοί, πολεοδομικοί και περιβαλλοντικοί κανονισμοί χαλαρώνουν σε μια προσπάθεια να προσελκύσουν επενδύσεις και να δημιουργήσουν θέσεις εργασίας, τα πρότυπα ασφάλειας και συντήρησης γίνονται όλο και πιο χαλαρά, οι εργασίες συντήρησης σε τους τομείς των κτιρίων, των μεταφορών και της μεταποίησης ακυρώνονται ή αποφεύγονται λόγω ελλειπών προϋπολογισμών και ακολουθούνται περιβαλλοντικά επικίνδυνες και τεχνολογικά επισφαλείς πρακτικές σε

μια προσπάθεια των νοικοκυριών, των επιχειρήσεων και οργανισμών να περικόψουν τους προϋπολογισμούς και να μειώσουν το κόστος. Παραδείγματα τέτοιων επικίνδυνων πρακτικών σε μια προσπάθεια μείωσης της οικονομικής ευπάθειας μέσω της αύξησης της σωματικής και υγειονομικής ευπάθειας είναι, για παράδειγμα, η μετακίνηση σε φθηνότερο ενοίκιο αλλά μη ασφαλή κτίρια κατοικιών, η χρήση ρυπογόνων ξύλων και η άρνηση καυσίμων για θέρμανση για να αποφευχθεί το υψηλό ενεργειακό κόστος. Η κλιμάκωση της οικονομικής, κοινωνικής, ανθρώπινης, θεσμικής και φυσικής ευπάθειας μεταφράζεται σε ακόμη ταχύτερη κλιμάκωση της εδαφικής τρωτότητας λόγω των συστημικών αλληλεπιδράσεων.

Για να εξηγήσουμε την κατάσταση με άλλο τρόπο, μπορούμε να θυμηθούμε το γνωστό "Μοντέλο τρωτότητας των κινδύνων του τόπου" του Cutter (1996) και των Cutter κ.ά. (2003). Σύμφωνα με το αντίστοιχο διάγραμμα, η "τρωτότητα του τόπου" μπορεί να εκτοξευθεί στα ύψη ως αποτέλεσμα της αύξησης τόσο της "βιοφυσικής όσο και της κοινωνικής τρωτότητας".

Η χειρότερη πτυχή της αύξησης της τρωτότητας κατά τη διάρκεια μιας κοινωνικοοικονομικής κρίσης είναι ότι η επιπλέον τρωτότητα πέφτει κυρίως στις ήδη ευάλωτες ομάδες, διότι αυτές είναι που πλήττονται περισσότερο από την κοινωνικοοικονομική κρίση. Με άλλα λόγια, οι ήδη φτωχοί και ευάλωτοι βιώνουν αύξηση της "καθημερινής τους τρωτότητας" (Lavell 2004) ή της "τρωτότητας σε επίπεδο βάσης" (Watts and Bohle 1993), έννοιες οι οποίες συνδέονται με τις μόνιμες συνθήκες των φτωχών ανθρώπων, δηλαδή προβλήματα υγείας, υποσιτισμός, ανεργία, εισοδηματικά ελλείμματα, αναλφαβητισμός, κοινωνική και ενδοοικογενειακή βία, αλκοολισμός κ.α. (Villagrán de León 2006).

Ως εκ τούτου, ο πλούτος, η αδικία σε σχέση με τις ευκαιρίες και η κοινωνική πρόνοια που επιδεινώνεται από την κρίση οδηγεί σταδιακά και σε αδικία και ευαλωτότητα. Η αύξηση της ευαλωτότητας στις κοινότητες υπό κρίση και στις αντίστοιχες επικράτειες οδηγεί σε υψηλότερους κινδύνους καταστροφής.

Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε έξαρση των καταστροφών, ακόμη και στην περίπτωση του χαμηλού επιπέδου κινδύνων, όπου, επιπλέον, οι επιπτώσεις τους είναι άνισα κατανομημένες. Τέλος, η αύξηση της ανθρώπινης και φυσικής τρωτότητας και της περιβαλλοντικής υποβάθμισης που προκύπτουν από μια κοινωνικοοικονομική κρίση μπορεί να φέρει στο φως νέους, πρωτοφανείς τεχνολογικούς, περιβαλλοντικούς

και βιολογικούς κινδύνους, οι οποίοι μπορούν εύκολα να μετατραπούν σε καταστροφές.

Αυτό εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ανθεκτικότητα και το κρίσιμο ερώτημα εδώ είναι αν μια κοινότητα που έχει βιώσει μια κοινωνικοοικονομική κρίση μπορεί να διατηρήσει και να διατηρήσει ενεργό το δυναμικό ανθεκτικότητας για να αντιμετωπίσει ενισχυμένους κινδύνους. Μια σύντομη γενική απάντηση στο ερώτημα είναι αρνητική, διότι τα περιουσιακά στοιχεία ανθεκτικότητας και άλλες προϋποθέσεις, εάν προϋπήρχαν, θα μπορούσαν να έχουν κεφαλαιοποιηθεί από την κοινότητα για να ξεπεραστεί η κοινωνικοοικονομική κρίση. Πιο συγκεκριμένα, ο πλεονασμός και η ποικιλομορφία, που αποτελούν κρίσιμες προϋποθέσεις της ανθεκτικότητας, ενδέχεται να χαθούν λόγω της απώλειας θέσεων εργασίας, της μείωσης των αποδοχών, της διάβρωσης των αποταμιεύσεων, της πώλησης περιουσιακών στοιχείων, της πτώσης της αξίας των περιουσιακών στοιχείων και της μειωμένης πρόσβασης σε πιστώσεις. Άλλα σημαντικά στοιχεία ανθεκτικότητας, όπως η αυτάρκεια και η αυτονομία, ενδέχεται επίσης να χαθούν, διότι οι κοινότητες που βρίσκονται σε κρίση υπόκεινται συνήθως σε εξωγενή έλεγχο, καθώς εξαρτώνται από εισαγόμενους πόρους και εξωτερικούς δανειστές.

Η δημιουργικότητα και η καινοτομία παρουσιάζουν μια μικτή εικόνα: από τη μια πλευρά μειώνονται λόγω της έλλειψης οικονομικών και άλλων κινήτρων και από την άλλη ευδοκιμούν, δεδομένου ότι οι κρίσεις έχουν αναγνωριστεί ως εκκολαπτήρια καινοτομίας. Η δικτύωση παρουσιάζει επίσης μικτή εικόνα: ορισμένα δίκτυα διαλύονται ενώ νέα αναδύονται κατά τη διάρκεια της κρίσης. Τέλος, η ευελιξία γίνεται πιο δύσκολη σε περιόδους κρίσης λόγω της μείωσης των διαθέσιμων περιουσιακών στοιχείων και ευκαιριών. Επιπλέον, οι ιδιωτικές προσαρμογές και η ανθεκτικότητα που εφαρμόζονται στο στάδιο της κοινωνικοοικονομικής κρίσης μπορεί να μεταφέρουν την ευπάθεια στο μέλλον, σε άλλους φορείς ή στην ευρύτερη κοινότητα αυξάνοντας περαιτέρω τους κινδύνους καταστροφών (Sapountzaki, 2012).

Συνολικά, οι κοινωνικοοικονομικές κρίσεις φαίνεται να ενισχύουν τις προϋπάρχουσες δυσκολίες, να παράγουν νέες και να αποδυναμώνουν το δυναμικό ανθεκτικότητας των κοινοτήτων που βρίσκονται σε κρίση για να τις αντιμετωπίσουν.

Κεφαλαίο 2^ο : Εισοδηματικές ανισότητες

2.1 Εισοδηματικές ανισότητες

Συμφώνα με το πιο πρόσφατο ορισμό του ΟΑΣΑ, ως εισόδημα ορίζεται το διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών σε ένα συγκεκριμένο έτος. Αποτελείται από τις αποδοχές, το εισόδημα από αυτοαπασχόληση και κεφάλαιο και τις δημόσιες μεταβιβάσεις σε μετρητά, αφού αφαιρεθούν οι φόροι εισοδήματος και οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης που καταβάλλουν τα νοικοκυριά (OECD, 2023). Το εισόδημα του νοικοκυριού αποδίδεται σε καθένα από τα μέλη του, με προσαρμογή για να αντικατοπτρίζονται οι διαφορές στις ανάγκες των νοικοκυριών διαφορετικού μεγέθους. Η εισοδηματική ανισότητα μεταξύ των ατόμων μετράται στην παρούσα ερευνητική προσπάθεια με δυο δείκτες.

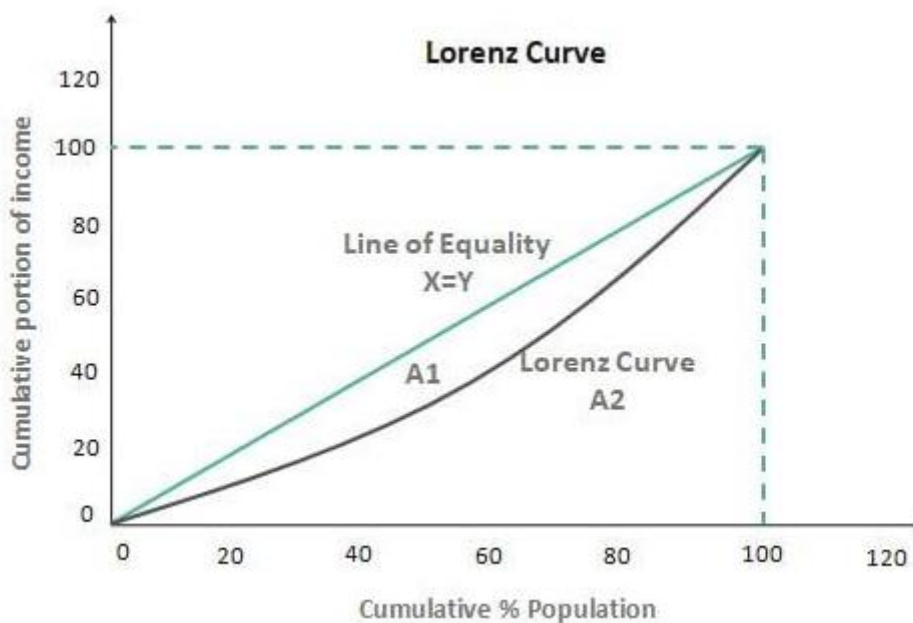
Ο συντελεστής Gini βασίζεται στη σύγκριση των σωρευτικών ποσοστών του πληθυσμού προς τα σωρευτικά ποσοστά του εισοδήματος που λαμβάνουν και κυμαίνεται μεταξύ 0 στην περίπτωση της τέλει ισότητας και 1 στην περίπτωση της τέλει ανισότητας, στην ουσία όμως μετρίεται σε ποσοστά επί τις 100. Ένας ακόμα σημαντικός δείκτης που μετρά την εισοδηματική ανισότητα και θα χρησιμοποιήσουμε είναι ο δείκτης S80/S20, και αποτελεί το λόγο του μέσου εισοδήματος του 20% των πλουσιότερων προς το 20% των φτωχότερων. Άλλοι δείκτες είναι, ο δείκτης P90/P10 είναι ο λόγος της τιμής του άνω ορίου του ένατου δεκατημρίου (δηλαδή του 10% των ατόμων με το υψηλότερο εισόδημα) προς την τιμή του πρώτου δεκατημορίου, ο δείκτης P90/P50 της τιμής του άνω ορίου του ένατου δεκατημρίου προς το μέσο εισόδημα και ο P50/P10 του μέσου εισοδήματος προς την τιμή του άνω ορίου του πρώτου δεκατημρίου. Ο λόγος Palma είναι το μερίδιο του συνολικού εισοδήματος που λαμβάνουν τα άτομα του 10% με το υψηλότερο διαθέσιμο εισόδημα διαιρούμενο με το μερίδιο του συνολικού εισοδήματος που λαμβάνουν τα άτομα του 40% με το χαμηλότερο διαθέσιμο εισόδημα.

2.2 Δείκτης Gini

Αν και πήρε το όνομα του από τον Ιταλό στατιστικολόγο Corrado Gini (1884-1965), ο δείκτης Gini μπορεί σχεδόν να φανεί στα διαγράμματα από μια εργασία του 1905 του M. O. Lorenz. Η Lorenz, είναι μια γραφική αναπαράσταση ενός μοντέλου οικονομικής ανισότητας. Η καμπύλη παίρνει το εκατοστημόριο του πληθυσμού στον άξονα X και τον αθροιστικό πλούτο στον άξονα Y. Συμπλήρωμα αυτού του γραφήματος θα ήταν μια διαγώνια γραμμή σε γωνία 45° από την αρχή (σημείο συνάντησης των αξόνων X και Y), υποδεικνύοντας την τέλεια κατανομή εισοδήματος ή πλούτου του πληθυσμού.

Κάτω από αυτή την ευθεία-διαγώνια γραμμή θα είναι η πραγματική καμπύλη Lorenz κατανομής. Η περιοχή που περικλείεται μεταξύ της γραμμής και αυτής της καμπύλης είναι η ακριβής μέτρηση της ανισότητας. Το εμβαδόν μεταξύ των δύο ευθειών που εκφράζεται ως λόγος προς το εμβαδόν κάτω από την ευθεία αντιπροσωπεύει την ανισότητα. Ονομάζεται συντελεστής Gini και αναπτύχθηκε από τον Ιταλό στατιστικολόγο Corrado Gini το 1912.

- Η καμπύλη Lorenz είναι μια γραφική αναπαράσταση του μοντέλου οικονομικής ανισότητας. Πήρε το όνομά του από τον Αμερικανό οικονομολόγο Max O. Lorenz.
- Η καμπύλη Lorenz λαμβάνει υπόψη το εκατοστημόριο του πληθυσμού στον άξονα X και τον αθροιστικό πλούτο στον άξονα Y.
- Η καμπύλη Lorenz και ο συντελεστής Gini είναι οι δύο δείκτες για τον προσδιορισμό της οικονομικής ανισότητας. Δεν λαμβάνει υπόψη τη διακύμανση του εισοδήματος κατά τη διάρκεια του κύκλου ζωής ενός ατόμου κατά τη μέτρηση της ανισότητας.
- Η καμπύλη Lorenz μπορεί να εμφανίσει την αποτελεσματικότητα της κυβερνητικής πολιτικής στην εξυπηρέτηση της αναδιανομής του εισοδήματος. Κάποιος μπορεί επίσης να την χρησιμοποιήσει ενώ εξετάζει συγκεκριμένα μέτρα για τη δημιουργία ασθενέστερων τμημάτων της οικονομίας.

Σχήμα 1: Καμπύλη Lorenz

Οι δύο καμπύλες στο γράφημα της καμπύλης Lorenz, είναι η πράσινη γραμμή και μαύρη γραμμή. Η πράσινη γραμμή αντιπροσωπεύει τη νοητή γραμμή ισότητας, δηλαδή το ιδανικό γράφημα όταν το εισόδημα ή πλούτος κατανέμεται εξίσου στον πληθυσμό. Αλλά από την άλλη πλευρά, η μαύρη καμπύλη, η καμπύλη Lorenz, αντιπροσωπεύει την πραγματική κατανομή του πλούτου μεταξύ των ανθρώπων.

Ως εκ τούτου, μπορούμε να πούμε ότι η καμπύλη Lorenz είναι η γραφική μέθοδος μελέτης της διασποράς. Ο συντελεστής Gini, γνωστός και ως δείκτης Gini, μπορεί να υπολογιστεί ως εξής. Ας υποθέσουμε στην περιοχή του γραφήματος ότι το A1 αντιπροσωπεύει την καμπύλη Lorenz και τη γραμμή, και το A2 είναι η γραμμή κάτω από την καμπύλη. Έτσι:

$$\text{Συντελεστής Gini} = A1 / (A1 + A2)$$

Ο συντελεστής Gini βρίσκεται μεταξύ 0 και 1, το 0 είναι η περίπτωση όπου υπάρχει τέλεια ισότητα και το 1 είναι η περίπτωση όπου υπάρχει τέλεια ανισότητα. Επομένως, όσο μεγαλύτερη είναι η περιοχή που περικλείεται μεταξύ των δύο γραμμών αντιπροσωπεύει μεγαλύτερη οικονομική ανισότητα. Θα μπορούσε να αναφερθεί ότι υπάρχουν δύο δείκτες για τη μέτρηση εισοδηματική ανισότητα:

- Η καμπύλη Lorenz είναι ο οπτικός δείκτης
- Ο συντελεστής Gini είναι ένας μαθηματικός δείκτης

Οι χρήσεις της καμπύλης Lorenz

- Κάποιος μπορεί να τη χρησιμοποιήσει για να δείξει την αποτελεσματικότητα μιας κυβερνητικής πολιτικής στη βοήθεια της αναδιανομής του εισοδήματος. Ο αντίκτυπος μιας συγκεκριμένης πολιτικής που εισάγεται μπορεί να αποδειχθεί με τη βοήθεια της καμπύλης Lorenz, πώς η καμπύλη έχει πλησιάσει την τέλεια γραμμή ισότητας μετά την εφαρμογή αυτής της πολιτικής.
- Είναι μια από τις απλούστερες αναπαραστάσεις της ανισότητας.
- Είναι πιο χρήσιμη στη σύγκριση της μεταβλητότητας δύο ή περισσότερων κατανομών.
- Δείχνει την κατανομή του πλούτου μιας χώρας μεταξύ διαφορετικών ποσοστών του πληθυσμού με τη βοήθεια ενός γραφήματος που βοηθά πολλές επιχειρήσεις να δημιουργήσουν τις βάσεις-στόχους τους.
- Βοηθά στο επιχειρηματικό μοντέλο.
- Μπορεί κανείς να τη χρησιμοποιήσει κατά κύριο λόγο ενώ λαμβάνει συγκεκριμένα μέτρα για την ανάπτυξη των ασθενέστερων τμημάτων της οικονομίας.

Παρόλα αυτά υπάρχουν και περιορισμοί που είναι οι ακόλουθοι:

- Μπορεί να μην ισχύει πάντα αυστηρά για ένα πεπερασμένο επίπεδο πληθυσμού.
- Το μέτρο ισότητας που εμφανίζεται μπορεί να είναι παραπλανητικό.
- Όταν συγκρίνονται και τέμνονται δύο καμπύλες Lorenz, είναι αδύνατο να εξακριβωθεί ποια κατανομή αντιπροσωπεύεται από τις καμπύλες και εμφανίζει μεγαλύτερη ανισότητα.
- Η καμπύλη Lorenz αγνοεί τη διακύμανση του εισοδήματος κατά τη διάρκεια του κύκλου ζωής ενός ατόμου, ενώ προσδιορίζει την ανισότητα (Farris, 2015).

2.3 The Palma index

Η αναλογία Palma είναι ένα στατιστικό εργαλείο που μετρά την εισοδηματική ανισότητα ενός έθνους. Λαμβάνει υπόψη τη σταθμισμένη κατανομή εισοδήματος για αξιολόγηση. Η συνεισφορά του ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος (ΑΕΕ) του πλουσιότερου 10% του πληθυσμού διαιρείται με το μερίδιο ΑΕΕ του φτωχότερου πληθυσμού 40%.

Αυτή η μέθοδος εισήχθη για να ξεπεραστούν τα μειονεκτήματα του συντελεστή Gini. Ο δείκτης Gini βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στη μεσαία τάξη. Η μέθοδος Palma εστιάζει στα εξαιρετικά πλούσια και εξαιρετικά φτωχά εισοδηματικά κλιμάκια, καθώς είναι πιο ευαίσθητος στις κυβερνητικές πολιτικές και άλλους παράγοντες. Οποιαδήποτε αλλαγή στις αποδοχές αυτών των δύο εισοδηματικών ομάδων επηρεάζει δραστικά την οικονομία της χώρας.

Ο λόγος Palma αναφέρεται στο οικονομικό μέτρο της εισοδηματικής ανισότητας ενός έθνους, δίνοντας έμφαση στη συνεισφορά του ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος των δύο άκρων της κατανομής του εισοδήματος, δηλαδή του πλουσιότερου και του φτωχότερου.

Το 2013, ο Alex Cobham και ο Andy Summer εισήγαγαν τη μέθοδο Palma που βασίζεται στην «αναλογία Palma» του Jose Gabriel Palma. Σε κοινωνίες με χαμηλότερη ανισότητα, αυτή η αναλογία είναι μικρότερη από 1, πράγμα που σημαίνει ότι το κορυφαίο 10% αυτής της κοινωνίας δεν κερδίζει περισσότερα από το χαμηλότερο 40%. Από την άλλη πλευρά, σε κοινότητες με υψηλή ανισότητα, η αναλογία μπορεί να φτάσει έως και το 7.

Η αναλογία Palma μετρά την ισότητα εισοδήματος. Σε σύγκριση με τον δείκτη Gini, είναι λιγότερο κοινός αλλά πιο κατάλληλος. Η εισοδηματική ανισότητα οποιασδήποτε χώρας υποδηλώνει την οικονομική κατανομή και το χάσμα αποδοχών μεταξύ των διαφορετικών τμημάτων της κοινωνίας.

Το 2013, οι Alex Cobham και Andy Summer διαπίστωσαν ότι ο δείκτης Gini δεν είναι κατάλληλη μέτρηση για την οικονομική ανισότητα. Ο δείκτης Gini δίνει έμφαση στην ομάδα μεσαίου εισοδήματος και όχι στην κατηγορία των πλουσίων και των φτωχών εισοδημάτων. Αλλά η ομάδα μεσαίου εισοδήματος έχει συνήθως σταθερά εισοδήματα.

Σε απάντηση, πρότειναν την αναλογία Palma, με βάση την «Αναλογία Πάλμα» που συνέταξε ο Jose Gabriel Palma, Χιλιανός οικονομολόγος. Η Palma τόνισε πώς οι πλούσιες και οι φτωχές εισοδηματικές ομάδες συνεισφέρουν το 50% του εθνικού εισοδήματος. Τόνισε, ακόμα ότι η διαφορά μεταξύ αυτών των δύο ομάδων σημαίνει οικονομική ανισότητα. Ο Alex και ο Andy πίστευαν ότι η αναλογία Palma ήταν ένα αξιόπιστο υποκατάστατο του δείκτη Gini.

Η αναλογία Palma εστιάζει στα άκρα ή τις ουρές κατανομής εισοδήματος και παρέχει δίκαια αποτελέσματα. Ωστόσο, αυτή η αναλογία Palma δεν κέρδισε μεγάλη δημοσιότητα. Πολλοί μεγάλοι οργανισμοί όπως η Παγκόσμια Τράπεζα εξακολουθούν να χρησιμοποιούν τον δείκτη Gini, για τη μέτρηση της οικονομικής ανισότητας ενός έθνους. Ενώ τα Ηνωμένα Έθνη (ΟΗΕ) και ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) χρησιμοποιούν τη μέθοδο Palma για την προετοιμασία της βάσης δεδομένων τους από τα Ηνωμένα Έθνη (ΟΗΕ).

Η αναλογία Palma υπογραμμίζει τα άκρα της κατανομής του εισοδήματος, δηλαδή τις πλουσιότερες και τις φτωχότερες εισοδηματικές ομάδες. Δεδομένου ότι αυτά τα εισοδηματικά κλιμάκια είναι ιδιαίτερα ευαίσθητα στις κυβερνητικές πολιτικές και σε άλλους παράγοντες, οποιαδήποτε αλλαγή στα κέρδη αυτών των δύο εισοδηματικών ομάδων επηρεάζει την οικονομία της χώρας.

Ο ακόλουθος τύπος που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό:

$$\text{Αναλογία Palma} = \frac{\text{Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα (ΑΕΕ) Μερίδιο του πλουσιότερου 10\% του πληθυσμού}}{\text{Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα (ΑΕΕ) Μερίδιο του φτωχότερου 40\% του πληθυσμού}}$$

Έτσι, το 50% των εισοδηματιών, δηλαδή το πλουσιότερο 10% και το φτωχότερο 40%, λαμβάνεται υπόψη στο μέτρο αυτό. Εάν η αναλογία Palma είναι υψηλή, η χώρα έχει σημαντική εισοδηματική ανισότητα.

Σύμφωνα με τους Alex Cobham και Andy Summer (2015), ο δείκτης Gini παρέχει μια μη διαισθητική ερμηνεία της οικονομικής ανισότητας σε μια χώρα καθώς αφορά τις αλλαγές στο εισόδημα της ομάδας μεσαίου εισοδήματος. Ο συντελεστής Gini παραβλέπει τα εισοδηματικά κλιμάκια των πλουσίων και των φτωχών. Έτσι, η

αναλογία Palma προωθήθηκε το 2013, χωρίζει το Ακαθάριστο Εθνικό Εισόδημα στις ακόλουθες τρεις ομάδες (Σχήμα 3):

Σχήμα 2: Διαχωρισμός ακαθάριστου εθνικού εισοδήματος με βάση το δείκτη palma

Όταν η αναλογία Palma είναι υψηλή :

Μια υψηλή αναλογία Palma υποδηλώνει μεγαλύτερο βαθμό ανισότητας ή άνισης κατανομής εισοδήματος σε ένα έθνος. Σε μια τέτοια χώρα, το μέγιστο εθνικό εισόδημα συγκεντρώνεται στα πλουσιότερα τμήματα της κοινωνίας. Σε τέτοιες χώρες, οι φτωχοί δεν έχουν επαρκή κεφάλαια για να καλύψουν τις ανάγκες τους, για παράδειγμα η Νότια Αφρική έχει την υψηλότερη αναλογία Palma 6,89.

Όταν η αναλογία Palma είναι χαμηλή :

Μια χαμηλή αναλογία Palma υποδηλώνει χαμηλό βαθμό ανισότητας ή άνισης κατανομής εισοδήματος σε ένα έθνος. Αυτές οι χώρες έχουν καλύτερο βιοτικό επίπεδο η κατανομή του εισοδήματος μεταξύ πλουσίων και φτωχών είναι δικαιότερη, για παράδειγμα η Σλοβακική Δημοκρατία έχει τη χαμηλότερη αναλογία Palma 0,71.

2.5 Λόγοι εισοδηματικής ανισότητας

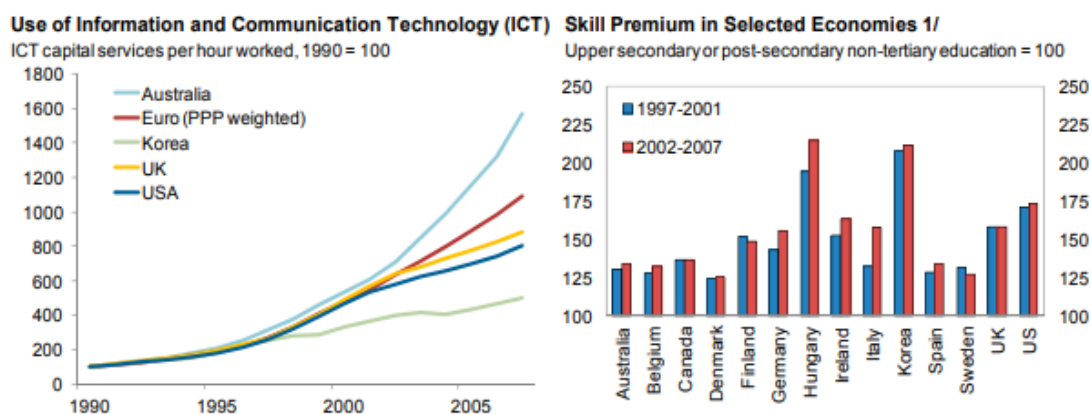
Με βάση το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο θα προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε τις αιτίες που αυτό θεωρεί υπεύθυνες για την ύπαρξη της εισοδηματικής ανισότητας:

Παγκόσμιες τάσεις: Τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες, η τεχνολογία έχει μειώσει το κόστος των μεταφορών, έχει βελτιώσει δραματικά τον αυτοματισμό και την επικοινωνία. Νέες αγορές άνοιξαν, δημιουργώντας ευκαιρίες ανάπτυξης τόσο σε πλούσιες όσο και σε φτωχές χώρες και εκατοντάδες εκατομμύρια άνθρωποι βγήκαν

από τη φτώχεια. Ωστόσο, η ανισότητα έχει επίσης αυξηθεί, γεγονός που ενδεχομένως αντανακλά το γεγονός ότι η ανάπτυξη συνοδεύτηκε από τεχνολογικές αλλαγές που σχετίζονται με τις δεξιότητες, ή άλλες πτυχές της αναπτυξιακής διαδικασίας δημιούργησαν μεγαλύτερη ανισότητα.

Τεχνολογική αλλαγή. Η νέα τεχνολογία της πληροφορικής οδήγησε σε αλματώδη βελτίωση της παραγωγικότητας και της ευημερίας, αλλά έπαιξε επίσης κεντρικό ρόλο στην αύξηση του πριμ δεξιοτήτων, με αποτέλεσμα την αύξηση της ανισότητας του εισοδήματος από εργασία (Διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 1: Τεχνολογική πρόοδος και πριμοδότηση δεξιοτήτων στις χώρες του ΟΟΣΑ.

Πηγή: Organisation of Economic Co-operation and Development(2011).

Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι τεχνολογικές αλλαγές μπορούν να αυξήσουν δυσανάλογα τη ζήτηση για κεφάλαιο και εξειδικευμένη εργασία σε σχέση με την εργασία χαμηλής ειδίκευσης και την ανειδίκευτη εργασία, καταργώντας πολλές θέσεις εργασίας μέσω της αυτοματοποίησης ή αναβαθμίζοντας το επίπεδο δεξιοτήτων που απαιτείται για την απόκτηση ή τη διατήρηση αυτών των θέσεων εργασίας (Card and Dinardo 2002, Acemoglu 1998).

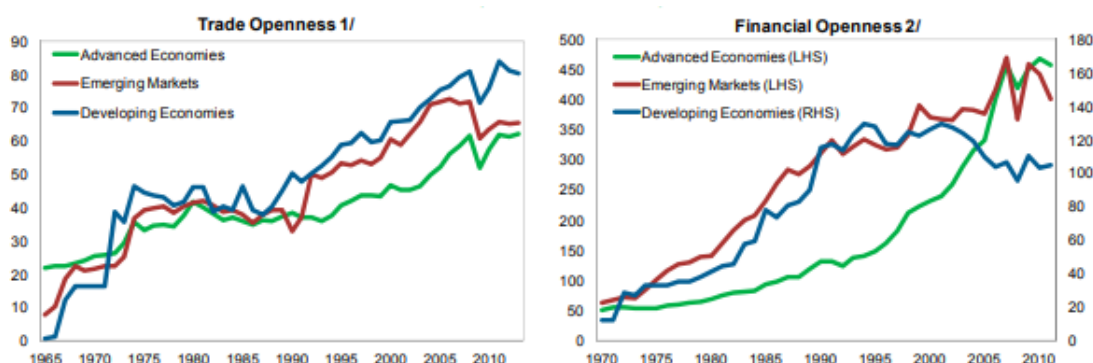
Πράγματι, έχει διαπιστωθεί ότι η τεχνολογική πρόοδος έχει συμβάλει τα μέγιστα στην αύξηση της εισοδηματικής ανισότητας στις χώρες του ΟΟΣΑ, αντιπροσωπεύοντας σχεδόν το ένα τρίτο του διευρυνόμενου χάσματος μεταξύ του

90ου και του 10ου εκατοστημορίου των εισοδημάτων τα τελευταία 25 χρόνια (OECD 2011).

Τα στοιχεία από τις μεγαλύτερες οικονομίες των αναδυόμενων αγορών δείχνουν επίσης μια παρόμοια τάση αύξησης του χάσματος των αποδοχών μεταξύ εργαζομένων υψηλής και χαμηλής ειδίκευσης, παρά τη μεγάλη αύξηση της προσφοράς εργασίας υψηλής εκπαίδευσης, η οποία θα έπρεπε να μειώνει το χάσμα.

Εμπορική παγκοσμιοποίηση: Οι δύο όψεις ενός νομίσματος. Το εμπόριο έχει αποτελέσει μοχλό ανάπτυξης σε πολλές χώρες με την προώθηση της ανταγωνιστικότητας και την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας. Παρ' όλα αυτά, οι υψηλές εμπορικές και χρηματοοικονομικές ροές μεταξύ των χωρών, που εν μέρει επιτρέπονται από την τεχνολογική πρόοδο, αναφέρονται συνήθως ότι οδηγούν στην ανισότητα του εισοδήματος (Διάγραμμα 2).

Διάγραμμα 2: Εμπορικό και χρηματοπιστωτικό άνοιγμα.

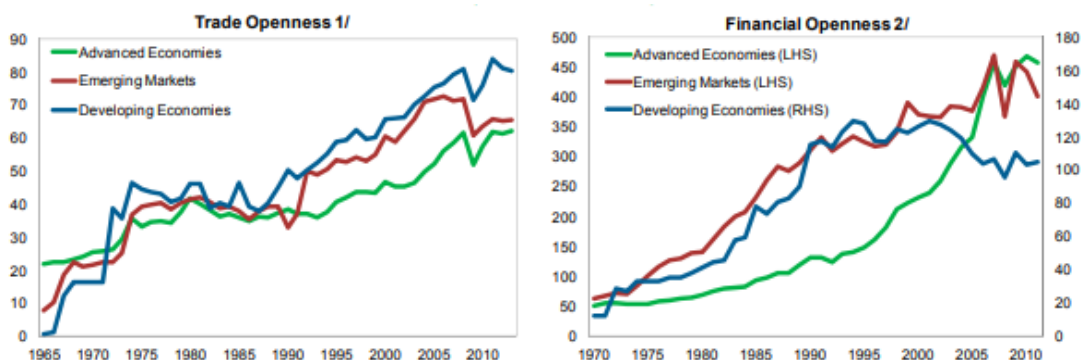

Πηγή: IMF, International Financial Statistics; IMF, World Economic Outlook database; and IMF staff calculations(2014).

Στις προηγμένες οικονομίες, η ικανότητα των επιχειρήσεων να υιοθετούν τεχνολογίες εξοικονόμησης εργασίας και μεταφοράς σε άλλες χώρες έχει αναφερθεί ως σημαντικός παράγοντας της μείωσης, της μεταποίησης και της αύξησης της προσαύξησης των δεξιοτήτων (Feenstra and Hanson 1996, 1999, 2003). Το άνοιγμα του εμπορίου θα μπορούσε δυνητικά να έχει μικτές επιπτώσεις στους μισθούς της ανειδίκευτης εργασίας στις προηγμένες χώρες. Αυξάνει το ασφάλιστρο δεξιοτήτων, αλλά θα μπορούσε επίσης να αυξήσει τους πραγματικούς μισθούς μειώνοντας τις (εισαγωγικές) τιμές (Munch and Skaksen 2009).

Ταυτόχρονα, οι αυξημένες εμπορικές ροές θα μπορούσαν να μειώσουν την εισοδηματική ανισότητα, μέσω της αύξησης της ζήτησης και των μισθών για τους άφθονους εργαζόμενους χαμηλότερης ειδίκευσης. Έτσι, η αποδέσμευση των επιπτώσεων των εμπορίου στην ανισότητα είναι δύσκολη, καθώς εξαρτάται από τη σχετική αφθονία συντελεστών και την παραγωγικότητα αναφορικά με τις διαφορές μεταξύ των χωρών, καθώς και από το βαθμό στον οποίο τα άτομα αποκτούν εισόδημα από μισθούς ή κεφάλαιο.

Διάγραμμα 3: Εμπορικό και χρηματοπιστωτικό άνοιγμα.

Πηγή: IMF, International Financial Statistics; IMF, World Economic Outlook database; and IMF staff calculations(2011).

Οικονομική παγκοσμιοποίηση. Η χρηματοοικονομική παγκοσμιοποίηση μπορεί να διευκολύνει την αποτελεσματική διεθνή κατανομή των κεφαλαίων και να προωθήσει τη διεθνή κατανομή των κινδύνων. Ταυτόχρονα, έχει αποδειχθεί ότι οι αυξημένες χρηματοοικονομικές ροές, ιδίως οι άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) και οι ροές χαρτοφυλακίου, αυξάνουν την εισοδηματική ανισότητα τόσο στις προηγμένες όσο και στις αναδυόμενες οικονομίες της αγοράς (Freeman, 2010).

Μια πιθανή εξήγηση είναι η συγκέντρωση των ξένων περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων σε τομείς σχετικά υψηλότερης έντασης δεξιοτήτων και τεχνολογίας, η οποία ωθεί προς τα πάνω τη ζήτηση και τους μισθούς των εργαζομένων με υψηλότερη εξειδίκευση. Επιπλέον, οι ΑΞΕ θα μπορούσαν να προκαλέσουν τεχνολογικές αλλαγές ειδικά για τις δεξιότητες, να συνδεθούν με διαπραγμάτευση μισθών ειδικά για τις δεξιότητες και να οδηγήσουν σε περισσότερη

κατάρτιση για τους ειδικευμένους παρά για τους ανειδίκευτους εργαζόμενους (Willem te Velde, 2003).

Επιπλέον, η χαμηλής ειδίκευσης, εξερχόμενες ΑΞΕ από προηγμένες οικονομίες μπορεί στην πραγματικότητα να είναι σχετικά υψηλής ειδίκευσης, εισερχόμενες ΑΞΕ στις αναπτυσσόμενες οικονομίες (Figini and Görg 2011), επιδεινώνοντας έτσι τη ζήτηση για εργαζόμενους υψηλής ειδίκευσης στις χώρες υποδοχής.

Η χρηματοπιστωτική απορρύθμιση και η παγκοσμιοποίηση έχουν επίσης αναφερθεί ως παράγοντες που διέπουν την αύξηση του χρηματοοικονομικού πλούτου, της σχετικής έντασης των δεξιοτήτων και των μισθών στο χρηματοοικονομικό κλάδο, έναν από τους ταχύτερα αναπτυσσόμενους τομείς στις προηγμένες οικονομίες (Furceri and Loungani 2013).

Χρηματοοικονομική εμβάθυνση. Η χρηματοοικονομική εμβάθυνση μπορεί να παρέχει στα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις μεγαλύτερη πρόσβαση σε πόρους για την κάλυψη των χρηματοοικονομικών τους αναγκών, όπως η αποταμίευση για τη συνταξιοδότηση, η επένδυση στην εκπαίδευση, η αξιοποίηση επιχειρηματικών ευκαιριών και η αντιμετώπιση κλυδωνισμών. Η χρηματοπιστωτική εμβάθυνση, συνοδευόμενη από χρηματοπιστωτικά συστήματα χωρίς αποκλεισμούς, μπορεί έτσι να μειώσει την εισοδηματική ανισότητα, βελτιώνοντας παράλληλα την κατανομή των πόρων.

Η θεωρία, ωστόσο, υποδηλώνει ότι η χρηματοπιστωτική ανάπτυξη μπορεί να ωφελήσει τους πλούσιους στα πρώτα στάδια της ανάπτυξης, αλλά τα οφέλη γίνονται ευρύτερα κατανομημένα καθώς οι οικονομίες αναπτύσσονται (Greenwood and Jovanovic, 1990).

Πράγματι, ορισμένες μελέτες έχουν διαπιστώσει ότι η χρηματοπιστωτική ανάπτυξη, η οποία μετράται ως το σχετικό μερίδιο του τραπεζικού και του χρηματιστηριακού τομέα στην οικονομία, ενισχύει τα ανώτατα εισοδήματα περισσότερο στα πρώτα στάδια της ανάπτυξης (Roine, Vlachos and Waldenström, 2009).

Επιπλέον, η ανισότητα μπορεί να αυξηθεί καθώς εκείνοι με υψηλότερα εισοδήματα και περιουσιακά στοιχεία έχουν δυσανάλογα μεγαλύτερο μερίδιο πρόσβασης στη χρηματοδότηση, εξυπηρετώντας την περαιτέρω αύξηση της προσαύξησης των δεξιοτήτων και ενδεχομένως της απόδοσης του κεφαλαίου (Claessens and Perotti, 2007).

Αλλαγές στους θεσμούς της αγοράς εργασίας. Οι πιο ευέλικτοι θεσμοί της αγοράς εργασίας μπορούν να προωθήσουν τον οικονομικό δυναμισμό με την ανακατανομή των πόρων σε πιο παραγωγικές επιχειρήσεις και επιτρέποντας αναδιάρθρωση στις επιχειρήσεις. Ωστόσο, η μεγαλύτερη ευελιξία μπορεί να δημιουργήσει προκλήσεις για τους εργαζόμενους, ιδίως για εκείνους με χαμηλές δεξιότητες, και ως εκ τούτου διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην εξήγηση των εξελίξεων της ανισότητας (Alvadero et al., 2013).

Η μείωση των συνδικαλιστικών μελών (συνδικαλιστικό ποσοστό) θα μπορούσε να μειώσει την σχετική διαπραγματευτική δύναμη της εργασίας, επιδεινώνοντας την μισθολογική ανισότητα (Wilkinson and Pickett, 2010).

Οι Jaumotte και Osorio-Buitron (2015) και το ΔΝΤ, διαπιστώνουν ότι η μείωση του κατώτατου μισθού σε σχέση με το διάμεσο μισθό συνδέεται με μεγαλύτερη ανισότητα στις προηγμένες οικονομίες, ενώ μια μείωση του ποσοστού συνδικαλισμού συνδέεται στενά με την αύξηση των μεριδίων του ανώτατου εισοδήματος. Επιπλέον, ορισμένες μελέτες έχουν επισημάνει τον ρόλο της διασποράς των μισθών και του υψηλότερου ποσοστού μερικής απασχόλησης και προσωρινής απασχόλησης στην προώθηση της ανισότητας των εργασιακών αποδοχών σε ορισμένες προηγμένες οικονομίες.

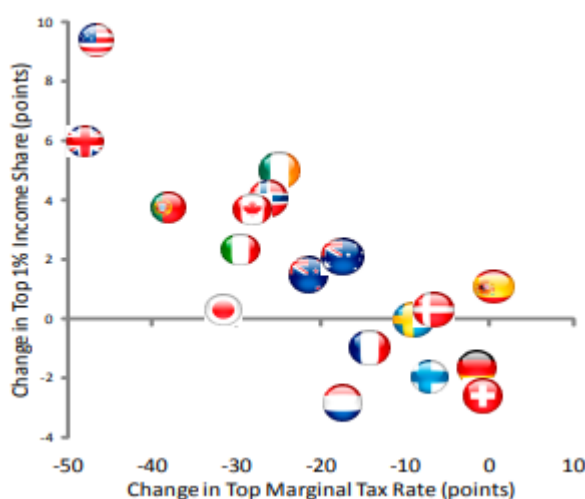
Για πολλές πολιτικές της αγοράς εργασίας, όπως οι μεταρρυθμίσεις της νομοθεσίας για την προστασία της απασχόλησης, ο αντίκτυπος στην ανισότητα είναι λιγότερο σαφής, καθώς επηρεάζουν τόσο τη διασπορά των αποδοχών όσο και το επίπεδο της απασχόλησης με ενίοτε αντικρουόμενους τρόπους. Ο συνδυασμός άκαμπτων προσλήψεων και απολύσεων και κανονισμών προστασίας της απασχόλησης και αδύναμων συστημάτων προστασίας του εισοδήματος συχνά ενθαρρύνει την άτυπη εργασία, τροφοδοτώντας την ανισότητα των μισθών. Ωστόσο, τα στοιχεία από ένα μεγάλο δείγμα χωρών δείχνουν ότι οι de facto ρυθμίσεις της

αγοράς εργασίας (όπως οι κατώτατοι μισθοί, η συνδικαλιστική οργάνωση και οι κοινωνικές ασφαλιστικές εισφορές), κατά μέσο όρο, τείνουν να βελτιώνουν την κατανομή του εισοδήματος (Calderón and Chong 2009- OECD, 2011).

Αναδιανεμητικές πολιτικές. Οι κυβερνήσεις στις προηγμένες οικονομίες έχουν ιστορικά μετριάσει την ανισότητα μέσω της δημόσιας πολιτικής κυρίως μέσω προοδευτικών φόρων και κοινωνικών μεταβιβάσεων, όπως οι δημόσιες συνταξιοδοτικές παροχές. Ωστόσο, σε πολλές προηγμένες χώρες παρατηρείται πλέον αύξηση της ανισότητας του καθαρού εισοδήματος, γεγονός που υποδηλώνει κενά στα υφιστάμενα συστήματα φόρων και μεταβιβάσεων για την αντιμετώπιση της αυξανόμενης ανισότητας της αγοράς. Η προοδευτικότητα των φορολογικών συστημάτων έχει μειωθεί σε ορισμένες προηγμένες οικονομίες τις τελευταίες δεκαετίες, με αποτέλεσμα τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις με υψηλό εισόδημα να αντιμετωπίζουν πλέον υψηλότερους πραγματικούς φορολογικούς συντελεστές (Hungerford, 2013).

Πράγματι, το Διάγραμμα 4 δείχνει ότι η αυξανόμενη συγκέντρωση του προ φόρου εισοδήματος στην κορυφή της κατανομής σε πολλές προηγμένες οικονομίες συνέπεσε επίσης με τη μείωση των ανώτατων οριακών φορολογικών συντελεστών (από 59% το 1980 σε 30% το 2009).

Διάγραμμα 4: Μεταβολή του ανώτατου φορολογικού συντελεστή και του ανώτατου ποσοστού μεριδίου εισοδήματος.

Πηγή: Βάση δεδομένων World Top Incomes και προσωπικό του ΔΝΤ υπολογισμοί(2011).

Οι υπό όρους μεταβιβάσεις μετρητών έχουν γίνει ένα σημαντικό εργαλείο πολιτικής για τη διοχέτευση πόρων προς το κατώτερο άκρο της διανομής στις EMDC (emerging market and developing countries) (IMF 2014α), αλλά ο αναδιανεμητικός τους αντίκτυπος ποικίλλει ευρέως, μεταξύ των χωρών, αντανακλώντας τόσο τις διαφορές στο μέγεθος και την προοδευτικότητα αυτών των μεταβιβάσεων.

Εκπαίδευση. Η εκπαίδευση μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη μείωση της εισοδηματικής ανισότητας, καθώς καθορίζει την επιλογή επαγγέλματος, την πρόσβαση σε θέσεις εργασίας και το επίπεδο των αμοιβών, παίζει έναν κεντρικό ρόλο ως ένδειξη της ικανότητας και της παραγωγικότητας στην αγορά εργασίας. Από θεωρητικής άποψης, το υπόδειγμα της κατανομής του εισοδήματος με βάση το ανθρώπινο κεφάλαιο (Mincer, 1958, Becker and Chiswick, 1966) υποδηλώνει ότι, ενώ υπάρχει μια σαφώς θετική σχέση μεταξύ της εκπαιδευτικής και της εισοδηματικής ανισότητας, η επίδραση της αύξησης του εκπαιδευτικού επιπέδου στην εισοδηματική ανισότητα θα μπορούσε να είναι είτε θετική είτε αρνητική, ανάλογα με την εξέλιξη των ποσοστών απόδοσης της εκπαίδευσης (δηλαδή του πριμ δεξιοτήτων).

Επιπλέον, μπορεί να υπάρχουν αντίθετες δυνάμεις που προέρχονται από τη "σύνθεση" (δηλ, αύξηση του μεριδίου των υψηλά αμειβόμενων) και τη "συμπίεση των μισθών" (δηλαδή τη μείωση των αποδόσεων σε τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε σχέση με τα χαμηλότερα επίπεδα). Συνολικά, τα στοιχεία δείχνουν ότι η ανισοτιμη επίδραση της εκπαίδευσης εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, όπως το μέγεθος των επενδύσεων στην εκπαίδευση από τα άτομα και τις κυβερνήσεις και το ποσοστό απόδοσης αυτών των επενδύσεων. Σε αυτό το πνεύμα ο Rajan (2015) σημειώνει ότι "η ευημερία φαίνεται όλο και πιο απρόσιτη για πολλούς, επειδή μια καλή εκπαίδευση, η οποία φαίνεται να είναι το σημερινό διαβατήριο για τον πλούτο, είναι απλησίαστη για πολλούς από τη μεσαία τάξη".

Μαρξιστικές προσεγγίσεις της εισοδηματικής ανισότητας

Ο Simon Kuznets, το 1955 σε σχέση με την οικονομική ανάπτυξη και την εισοδηματική ανισότητα αναφέρεται στο χαρακτήρα και τις αιτίες των μακροχρόνιων μεταβολών στην προσωπική κατανομή του εισοδήματος. Ακόμα αναρωτιέται, αν η ανισότητα στην κατανομή του εισοδήματος αυξάνεται ή μειώνεται κατά τη διάρκεια

της οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας; Ποιοι παράγοντες καθορίζουν το επίπεδο και τις τάσεις των εισοδηματικών ανισοτήτων; Πρόκειται, για ευρεία ερωτήματα σε ένα πεδίο μελέτης που έχει ταλαιπωρηθεί από τη χαλαρότητα των ορισμών, την ασυνήθιστη έλλειψη στοιχείων και τις πιέσεις των έντονα διατυπωμένων απόψεων. Αν και δεν μπορούμε να αποφύγουμε εντελώς τις προκύπτουσες δυσκολίες, μπορεί να βοηθήσει να προσδιορίσουμε τα χαρακτηριστικά των κατανομών μεγέθους εισοδήματος που θέλουμε να εξετάσουμε και τις κινήσεις που επιδιώκεται να μελετηθούν.

Στο προσδιορισμό αυτών των χαρακτηριστικών κάνει μια αναφορά σε πέντε προδιαγραφές. Πρώτον, οι μονάδες για τις οποίες καταγράφονται και ομαδοποιούνται τα εισοδήματα θα πρέπει να είναι μονάδες οικογένειας-δαπάνης, κατάλληλα προσαρμοσμένες ως προς τον αριθμό των ατόμων σε κάθε μία και όχι δικαιούχοι εισοδήματος για τους οποίους οι σχέσεις μεταξύ λήψης και χρήσης του εισοδήματος μπορεί να είναι πολύ διαφορετικές. Δεύτερον, η κατανομή θα πρέπει να είναι πλήρης, δηλαδή να καλύπτει όλες τις μονάδες μιας χώρας και όχι ένα τμήμα είτε στο άνω είτε στο κάτω άκρο. Τρίτον, εάν είναι δυνατόν, θα πρέπει να διαχωριστούν οι μονάδες των οποίων οι κύριοι εισοδηματίες βρίσκονται είτε ακόμη στη φάση της μάθησης είτε ήδη στη φάση της συνταξιοδότησης του κύκλου ζωής τους, για να αποφευχθεί η περιπλοκή της εικόνας με τη συμπερίληψη των εισοδημάτων που δεν συνδέονται με την πλήρη και ολοκληρωμένη συμμετοχή στην οικονομική δραστηριότητα. Τέταρτον, το εισόδημα πρέπει να ορίζεται όπως ορίζεται τώρα για το εθνικό εισόδημα στη χώρα αυτή, δηλ. το εισόδημα που λαμβάνουν τα άτομα, συμπεριλαμβανομένου του εισοδήματος σε είδος, πριν και μετά τους άμεσους φόρους, εξαιρουμένου του κεφαλαίου. Πέμπτον, οι μονάδες θα πρέπει να ομαδοποιούνται με βάση τα επίπεδα εισοδήματος, απαλλαγμένες από κυκλικές και άλλες παροδικές διαταραχές (Kuznets, 1955).

Για να είναι εφικτή μια υποκείμενη σειρά οι μονάδες θα πρέπει να ταξινομούνται με βάση τα μέσα επίπεδα εισοδήματος για ένα αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα ώστε να σχηματίζουν ομάδες εισοδηματικής κατάστασης. Εντός αυτής της περιόδου, ακόμη και όταν ταξινομούνται με βάση τα επίπεδα εισοδήματος, οι μονάδες μπορεί να μετατοπιστούν από τη μία ομάδα στην άλλη. Θα ήταν, επομένως, αναγκαίο και χρήσιμο να μελετηθεί χωριστά το σχετικό μερίδιο των μονάδων που,

καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς της γενιάς, βρίσκονταν συνεχώς σε μια συγκεκριμένη τακτική ομάδα, και το μερίδιο των μονάδων που μετακινήθηκαν προς τη συγκεκριμένη ομάδα και αυτό θα πρέπει να γίνει για τα μερίδια των "κατοίκων" και των "μεταναστών" εντός όλων των τακτικών ομάδων. Χωρίς μια τόσο μακρά περίοδο αναφοράς και τον προκύπτοντα διαχωρισμό μεταξύ των μονάδων "κατοίκων" και "μεταναστών" σε διαφορετικά σχετικά εισοδήματικά επίπεδα, η ίδια η διάκριση μεταξύ των κατηγοριών "χαμηλού" και "υψηλού" εισοδήματος χάνει το νόημά της, ιδίως σε μια μελέτη των μακροπρόθεσμων μεταβολών στα μερίδια των ανισοτήτων στην κατανομή. Το να πούμε, για παράδειγμα, ότι οι "χαμηλές" εισοδηματικές τάξεις κέρδισαν ή έχασαν κατά την τελευταία εικοσαετία σε ότι αφορά το μερίδιό τους στο συνολικό εισόδημα έχει νόημα μόνο εάν οι μονάδες έχουν ταξινομηθεί ως μέλη των "κατώτερων" τάξεων καθ' όλη τη διάρκεια αυτών των ετών και για όσους μετακινήθηκαν προς ή από τις τάξεις αυτές πρόσφατα, μια τέτοια δήλωση δεν έχει καμία σημασία (Kuznets, 1955).

Επιπλέον, αν μπορεί κανείς να προσθέσει μια τελευταία πινελιά σε αυτό που αρχίζει να μοιάζει με όνειρο θερινής νυκτός των στατιστικών οικονομολόγων, θα πρέπει να είμαστε σε θέση να ανιχνεύσουμε τα κοσμικά επίπεδα εισοδήματος όχι μόνο μέσω μιας γενιάς αλλά τουλάχιστον μέσω δύο, συνδέοντας τα εισοδήματα μιας δεδομένης γενιάς με εκείνα των άμεσων απογόνων της. Θα μπορούσαμε τότε να διακρίνουμε τις μονάδες που, καθ' όλη τη διάρκεια μιας δεδομένης γενιάς, παραμένουν σε μια τακτική ομάδα και των οποίων τα παιδιά, μέσα από τη γενιά τους, βρίσκονται επίσης σε αυτή την ομάδα, από τις μονάδες που παραμένουν σε μια ομάδα μέσα από τη γενιά τους, αλλά των οποίων τα παιδιά κινούνται προς τα πάνω ή προς τα κάτω στη σχετική οικονομική κλίμακα στην εποχή τους. Ο αριθμός των πιθανών συνδυασμών και μεταθέσεων γίνεται μεγάλος, δεν πρέπει όμως να επισκιάζει τον κύριο σχεδιασμό της εισοδηματικής δομής που ζητείται, την ταξινόμηση με βάση τη μακροχρόνια εισοδηματική κατάσταση μιας δεδομένης γενιάς και των άμεσων απογόνων της. Εάν τα ζώντα μέλη της κοινωνίας, ως παραγωγοί, καταναλωτές, αποταμιευτές, υπεύθυνοι για τη λήψη αποφάσεων σχετικά με προβλήματα, αντιδρούν στις μακροπρόθεσμες μεταβολές των επιπέδων και των μεριδίων του εισοδήματος, τα δεδομένα για μια τέτοια εισοδηματική δομή είναι απαραίτητα. Μια οικονομική κοινωνία μπορεί τότε να κριθεί από το επίπεδο του εισοδηματικού μεριδίου που παρέχει σε μια δεδομένη γενιά και στα παιδιά της. Το σημαντικό επακόλουθο είναι

ότι η μελέτη των μακροχρόνιων μεταβολών στην κατανομή του εισοδήματος πρέπει να διακρίνει μεταξύ των μεταβολών στα μερίδια των ομάδων που διαμένουν είτε εντός μιας είτε εντός δύο γενεών και των μεταβολών στα εισοδηματικά μερίδια των ομάδων που, κρίνοντας από τα επίπεδα τους, να μεταφερθούν προς τα πάνω ή προς τα κάτω στην εισοδηματική κλίμακα(Kuznets, 1955).

Ακόμα και αν είχαμε δεδομένα που να προσεγγίζουν τη δομή του εισοδήματος που μόλις περιγράφηκε, το γενικό ερώτημα που τέθηκε στην αρχή, πώς μεταβάλλεται η εισοδηματική ανισότητα κατά τη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης θα μπορούσε να απαντηθεί μόνο για την ανάπτυξη υπό καθορισμένες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες. Ακόμα και στην περίπτωση που ασχοληθεί κάποιος με το ερώτημα αυτό με βάση την εμπειρία των αναπτυγμένων πλέον χωρών που αναπτύχθηκαν υπό την αιγίδα της ελεύθερης οικονομίας, δεν υπάρχουν στατιστικές που να μπορούν να χρησιμοποιηθούν άμεσα για τη μέτρηση της δομής του εισοδήματος. Είναι δύσκολο πρακτικά να συλλεχθούν τέτοιες πληροφορίες, μια δυσκολία που μπορεί να οφείλεται στην έλλειψη εξοικείωσης με τις μελέτες στη δημογραφία και την κοινωνιολογία, οι οποίοι έχουν ασχοληθεί με τα προβλήματα της κινητικότητας και της κατάστασης μεταξύ των γενεών. Όμως, παρόλο που σήμερα δεν διατείνονται στοιχεία που να αφορούν άμεσα την διάρθρωση του εισοδήματος, ο καθορισμός εύλογα σαφών και συνάμα δύσκολων προδιαγραφών δεν αποτελεί απλώς μια άσκηση τελειομανίας. Διότι αν αυτές οι προδιαγραφές προσεγγίζουν, τον πραγματικό πυρήνα του ενδιαφέροντός όταν μιλάμε για τα μερίδια των οικονομικών τάξεων ή τις μακροπρόθεσμες αλλαγές σε αυτά τα μερίδια, τότε η ορθή αποκάλυψη του νοήματος και των προθέσεων μας είναι ζωτικής σημασίας. Ωθεί στην εξέταση και την αξιολόγηση κριτικά των διαθέσιμων δεδομένων και αποτρέπει από το να βγουν βιαστικά συμπεράσματα με βάση αυτά τα ανεπαρκή δεδομένα.

Ο Simon Kuznets, το 1955 στα συμπεράσματα του άρθρου του διαφωνεί με αυτή την προσέγγιση αναφορικά με τις αιτίες της οικονομικής ανισότητας. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, αποτελεί μια τυπική και όχι γνήσια προσέγγιση. Έτσι, έχει σημασία η πρόσθετη γνώση και η καλύτερη άποψη της δομής της κατανομής του προσωπικού εισοδήματος. Δεδομένου ότι αυτή η κατανομή είναι ένα κομβικό σημείο στο οποίο η λειτουργία του οικονομικού συστήματος επηρεάζει τα ανθρώπινα όντα που είναι τα ζωντανά μέλη της κοινωνίας και για τα οποία και μέσω των οποίων

λειτουργεί η κοινωνία, είναι ένα σημαντικό δεδομένο για την κατανόηση των αντιδράσεων και των προτύπων συμπεριφοράς των ανθρώπων ως παραγωγών, καταναλωτών και αποταμιευτών (Kuznets, 1955).

Προκύπτει ότι η καλύτερη γνώση και κατανόηση του θέματος είναι απαραίτητη, όχι μόνο από μόνη της, αλλά και ως βήμα για να μάθουμε περισσότερα για τη λειτουργία της κοινωνίας τόσο μακροπρόθεσμα όσο και βραχυπρόθεσμα. Χωρίς καλύτερη γνώση των τάσεων διάρθρωσης του εισοδήματος και των παραγόντων που τις καθορίζουν, την κατανόηση της όλης διαδικασίας της οικονομικής ανάπτυξης είναι περιορισμένη και η όποια διορατικότητα μπορεί να αντληθεί από την παρατήρηση των μεταβολών των συνολικών μεγεθών σε επίπεδο χώρας με την πάροδο του χρόνου θα είναι ελαττωματική αν οι μεταβολές αυτές δεν μεταφραστούν σε κινήσεις των μεριδίων των διαφόρων εισοδηματικών ομάδων.

Αλλά περισσότερο από αυτό, η γνώση αυτή θα συμβάλει σε μια καλύτερη αξιολόγηση της παρελθούσας και της παρούσας θεωρητικοποίησης του θέματος της οικονομικής μεγέθυνσης. Ακόμα η προσγγείωση του ζητήματος διακρίνεται από χαλαρότητα εννοιών, ακραία έλλειψη σχετικών δεδομένων και, κυρίως, πιέσεις έντονα διαδεδομένων απόψεων.

Όταν τα εμπειρικά δεδομένα είναι πενιχρά, όπως συμβαίνει σε αυτόν τον τομέα, η φυσική τάση σε μια τέτοια συζήτηση είναι να γενικεύεται από τη λίγη εμπειρία που είναι διαθέσιμη, τις περισσότερες φορές από τη μικρή έκταση της ιστορικής εμπειρίας που βρίσκεται στον ορίζοντα του ενδιαφερόμενου μελετητή, η οποία εφαρμόζεται στα συγκεκριμένα προβλήματα πολιτικής που βρίσκονται στο προσκήνιο. Έχει επανειλημμένα παρατηρηθεί ότι η μεγάλη δυναμική οικονομική της κλασικής σχολής του τέλους του 18ου και των αρχών του 19ου αιώνα ήταν μια γενίκευση, το κύριο εμπειρικό περιεχόμενο της οποίας ήταν οι παρατηρούμενες εξελίξεις κατά τη διάρκεια μισού έως τριών τετάρτων του αιώνα στην Αγγλία, την χώρα της σχολής αυτής και ότι έφερε πολλούς από τους περιορισμούς που η συντομία και η καλή οικονομική εκείνη την περίοδο επέβαλαν φυσικά τη θεωρητική δομή.

Είναι επίσης πιθανό ότι μεγάλο μέρος των μαρξικών οικονομικών μπορεί να είναι μια υπεργενίκευση των ατελώς κατανοητών τάσεων στην Αγγλία κατά το πρώτο μισό του 19ου αιώνα, όταν η εισοδηματική ανισότητα μπορεί να διευρύνθηκε και ότι

οι προεκτάσεις αυτών των τάσεων (π.χ. αυξανόμενη δυστυχία των εργατικών τάξεων, πώλωση της κοινωνίας κ.λπ.) αποδείχθηκαν λανθασμένες επειδή δεν δόθηκε η δέουσα προσοχή στις πιθανές επιπτώσεις της οικονομικής και κοινωνικής δομής των τεχνολογικών αλλαγών, της επέκτασης του οικονομικού συστήματος σε μεγάλο μέρος του τότε ακατοίκητου κόσμου και της ίδιας της δομής των ανθρώπινων αναγκών.

Η ευρύτερη εμπειρική θεμελίωση, η παρατήρηση μιας μεγαλύτερης ποικιλίας ιστορικών εμπειριών και η αναγνώριση ότι κάθε σύνολο γενικεύσεων τείνει να αντανακλά ένα περιορισμένο τμήμα της ιστορικής εμπειρίας επιβάλλει την αξιολόγηση κάθε θεωρίας, παρελθούσα ή παρούσα, με βάση το εμπειρικό της περιεχόμενο και τα συνακόλουθα όρια της δυνατότητας εφαρμογής της (Kuznets, 1955).

Κεφάλαιο 3ο: Μεθοδολογία Έρευνας

3.1 Ερευνητικός σκοπός

Μέσα από την ανάλυση των δεικτών της εισοδηματικής ανισότητας και των μεταβλητών της υλοποιήθηκε ο βασικός σκοπός που ήταν η διερεύνηση των επιπτώσεων των πιο κρίσεων (χρηματοπιστωτικής και Covid-19) στις εισοδηματικές ανισότητες των κρατών μελών της ΕΕ σε σχέση με την Ελλάδα αλλά και των επιδράσεων των μεταβλητών πάνω σε αυτές. Στόχος της έρευνας είναι να παρουσιάσει τις μεταβολές και την επίδραση αυτών των κρίσεων στην αύξηση των εισοδηματικών ανισοτήτων. Ακόμη, η έρευνα στοχεύει στη παρουσίαση των παραγόντων εκείνων που έχουν επίδραση στις εισοδηματικές ανισότητες, όπως αυτές αναφέρονται από τους εκφραστές της σχολής των φιλελεύθερων αλλά και αυτή της κριτικής σκέψης. Στην βάση αυτών των σκοπών και στόχων τα ερευνητικά ερωτήματα μας είναι τα ακόλουθα:

1. Ποια ήταν η επίδραση των πρόσφατων κρίσεων (χρηματοπιστωτικής και Covid-19) στις εισοδηματικές ανισότητες των κρατών μελών της ΕΕ.
2. Στην περίπτωση των εισοδηματικών ανισοτήτων της Ελλάδος οι επιπτώσεις των πρόσφατων κρίσεων ήταν διαφορετικές από αυτές των 27 κρατών-μελών της ΕΕ. Και αν ναι ποιες ήταν εκείνες οι μεταβλητές που προκάλεσαν αυτές τις διαφορετικές επιδράσεις.
3. Ποιες είναι εκείνες οι μεταβλητές που επιδρούν στην εισοδηματική ανισότητα τόσο των 27 κρατών μελών της ΕΕ όσο και τις Ελλάδος;

3.2 Μέθοδος έρευνας

Την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας ακολούθησε η συλλογή των δεδομένων από την eurostat, με στόχο την ανάλυση και την παράγωγή συμπερασμάτων αναφορικά με την εισοδηματική ανισότητα στην ΕΕ κατά την περίοδο των πρόσφατων κρίσεων (χρηματοπιστωτική και Covid-19 πόλεμος). Σε αυτή την ερευνητική προσπάθεια θα γίνει μια προσέγγιση του ζητήματος της εισοδηματικής ανισότητας από μια συγκριτική σκοπιά ανάμεσα στις 27 χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ελλάδος. Η προσέγγιση θα γίνει μέσα από την οπτική των πιο

πρόσφατων κρίσεων, για τις οποίες υπάρχουν δεδομένα. Αναλυτικότερα, θα μελετηθεί η επίδραση της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008 και της κρίσης του Covid-19 στην εισοδηματική ανισότητα, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τους δείκτες S80/S20 και Gini.

Η ερευνητική προσπάθεια θα γίνει μέσα από μια συγκριτική προσέγγιση ανάμεσα στις επιπτώσεις για τις 27 χώρες της ΕΕ και την χώρα μας, υπό το πρίσμα των διαφόρων μεταβλητών που επιδρούν στην εισοδηματική ανισότητα και των διαφορών που αυτές έχουν προκαλέσει ανάμεσα στιςσχόλες προσέγγισης του φαινομένου της εισοδηματικής ανισότητας. Ειδικότερα ανάμεσα στιςσχόλες της φιλελεύθερης και της κριτικής οικονομικής σκέψης. Τα διάφορα ζητήματα ανάμεσα στους τρόπους επίδρασης και υπολογισμούς των μεταβλητών που επιδρούν και επηρεάζουν στην εισοδηματική ανισότητα έχουν αποτελέσει πεδίο έντονης ερευνητικής αντιπαράθεσης ανάμεσα στις δυοσχόλες.

Μέσα από την χρήση συσχετίσεων των μεταβλητών που και οι δυοσχόλες προσδιορίζουν ως επιδραστικές, θα προσπαθήσουμε να προσγειώσουμε την εισοδηματική ανισότητα στις χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης. Η προσέγγιση αυτή θα προσφέρει ένα σημαντικό εργαλείο στις πολιτικές που είναι αναγκαίο να χρησιμοποιηθούν από την ηγεσία τόσο της Ευρωπαϊκής ένωσης όσο και από τις κυβερνήσεις των κρατών μελών ώστε να μπορέσουν να αναπτύξουν εκείνες τις πολιτικές που θα περιορίσουν το φαινόμενο.

Στην βάση της βιβλιογραφίας, η έρευνα ως έννοια, αποτελεί μια λογική και συστηματική αναζήτηση χρησίμων και καινούργιων πληροφοριών αναφορικά με ένα καινούργιο ζήτημα. Προσδιορίζεται ακόμα σε σχέση με την αναζήτησης απαντήσεων σε επιστημονικά, πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα. Η έρευνα ακόμα συμβάλει στην αντικειμενική και συστηματική ανάλυση και αξιολόγηση. Ακόμα, εξυπηρετεί την εύρεση πληροφοριών, οι οποίες συλλέγονται από τις εμπειρίες, τους ανθρώπους, τα έντυπα, τη φύση, τα περιοδικά, τις βάσεις δεδομένων κ.λπ.. κάθε έρευνα έχει ως στόχο και τον εμπλουτισμό της γνώσης, καθώς μέσω αυτής προκύπτει πρόοδος σε ένα σύνολο τομέων. Κάθε έρευνα επιτυγχάνεται με τη συμβολή της μελέτης, των πειραματικών ενεργειών, της ανάλυσης, της παρατήρησης, της σύγκρισης, της αξιολόγησης, της εκτίμησης και της σκέψης. (Goundar, 2012).

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Δημητρόπουλος, (2004), «η μεθοδολογία έρευνας αναφέρεται στις παραμέτρους της ερευνητικής προσπάθειας του ερευνητή, οι οποίες αφορούν στις γενικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις, στις μεθόδους, στις τεχνικές, στα μέσα, στα υλικά και στις διαδικασίες που θα επιλέξει για τη διεξαγωγή της έρευνας του».

Η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε, στην παρούσα ερευνητική προσπάθεια αναφέρεται ως δευτερογενής έρευνα¹. Η μέθοδος συγκέντρωσης των δεδομένων που επιλέχθηκε, ήταν λόγω του ότι η eurostat, αποτελεί μια μεγάλη δεξαμενή στατιστικών στοιχείων, ευρωπαϊκής και όχι μόνο εμβέλειας, που διακρίνονται από αξιοπιστία και εγκυρότητα. Και τέλος η δυνατότητα μεταφόρτωσης αυτών των δεδομένων σε διαφορετικές μορφές, όπως για παράδειγμα με την μορφή ποσοστών, υπολογισμένα σε ευρώ κ.α., αποτέλεσαν ένα πολύ βοηθητικό παράγοντα στην συλλογή και την ανάλυση τους για τους σκοπούς της ερευνητικής μας προσπάθειας. Καθώς η επεξεργασία, η ανάλυση και η παρουσίαση των αποτελεσμάτων θα γίνουν με το καλύτερο δυνατό τρόπο μηδενίζοντας τις περιπτώσεις σφαλμάτων και αστοχιών.

Η λήψη των δεδομένων έγινε σε αρχείο του Excel και ακλούθησε η διαμόρφωση τους ώστε να είναι σε μορφή κατάλληλη για την παράγωγη των διαγραμμάτων, περιγραφικών αποτελεσμάτων, τα οποία θα μας βοηθήσουν στην παράγωγη συμπερασμάτων ώστε να μετουσιωθούν σε λύσεις και ανάπτυξη πολιτικών για των περιορισμό των εισοδηματικών ανισοτήτων.

Τέλος πραγματοποιήθηκε η ανάλυση – αξιολόγηση των αποτελεσμάτων που προέκυψαν μέσα από την ερευνητική διαδικασία.

¹ Η δευτερογενής έρευνα διεξάγεται έπειτα από τη συγκέντρωση και αξιολόγηση στοιχείων που έχουν ήδη συγκεντρωθεί σε προηγούμενη πρωτογενή έρευνα ή από στοιχεία που συγκεντρώνονται από τον πελάτη στα πλαίσια των εμπορικών δραστηριοτήτων του ή από τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες.

Παραδείγματα στοιχείων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στα πλαίσια δευτερογενούς έρευνας:

- Εσωτερικές έρευνες ικανοποίησης πελατών
- Στατιστικά Στοιχεία που συγκεντρώνονται από κρατικές πηγές
- Προφίλ πελατών από εσωτερικά στοιχεία (π.χ. από βάσεις δεδομένων Customer Relationship Management (CRM) databases, από κάρτες μέλους (Membership Cards))

3.3 Δειγματοληψία

Το δείγμα της έρευνας μας περιλαμβάνει τρεις βασικούς δείκτες όπως αυτή υπάρχουν στην βάση δεδομένων της eurostat. Το ΑΕΠ, το δείκτη Gini και το δείκτη S80/S20. Αναλυτικότερα:

- Ο δείκτης υπολογίζεται ως ο λόγος του πραγματικού ΑΕΠ προς τον μέσο πληθυσμό ενός συγκεκριμένου έτους. Το ΑΕΠ μετρά την αξία της συνολικής τελικής παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται από μια οικονομία μέσα σε μια ορισμένη χρονική περίοδο. Περιλαμβάνει αγαθά και υπηρεσίες που έχει η αγορά και προϊόντα που παράγονται από τη γενική κυβέρνηση και μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς. Αποτελεί μέτρο της οικονομικής δραστηριότητας και χρησιμοποιείται επίσης ως υποκατάστατο της εξέλιξης του υλικού βιοτικού επιπέδου μιας χώρας. Τέλος να αναφέρουμε ότι το ΑΕΠ έχει υπολογιστεί με έτος βάσης το 2010 (Eurostat, 2020)
- Ο δείκτης μεριδίου του πεμπτημορίου εισοδήματος ή ο λόγος S80/S20 είναι ένα μέτρο της ανισότητας της κατανομής του εισοδήματος. Υπολογίζεται ως η αναλογία του συνολικού εισοδήματος που λαμβάνει το 20 % του πληθυσμού με το υψηλότερο εισόδημα (το ανώτερο πεμπτημόριο) προς αυτό που λαμβάνει το 20 % του πληθυσμού με το χαμηλότερο εισόδημα (το κατώτερο πεμπτημόριο)(https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Income_quintile_share_ratio).
- Ο συντελεστής Gini ορίζεται ως η σχέση των αθροιστικών μεριδίων του πληθυσμού διατεταγμένων ανάλογα με το επίπεδο του ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος, προς το αθροιστικό μερίδιο του ισοδύναμου συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος που λαμβάνουν (Eurostat, 2020).

3.4 Στατιστικές τεχνικές ανάλυσης

Για την ανάλυση των αποτελεσμάτων έγινε χρήση τόσο του excel όσο και του στατιστικού προγράμματος SPSS26, μέσω των οποίου επιτυγχάνεται η εξαγωγή διαγραμμάτων (excel) και στην συνέχεια τα περιγραφικά μέτρα των αποτελεσμάτων της δειγματοληπτικής ποσοτικής έρευνας, περιγραφικής και επαγωγικής στατιστικής που πραγματοποιήθηκαν με την χρήση του SPSS26. Τα προγράμματα συμβάλουν

στην εξαγωγή διαγραμμάτων που προσδίδουν την ποσοστιαία συχνότητα για κάθε επιλογή-απάντηση στα ερευνητικά μας ερωτήματα. Ακόμη, με την βοήθεια του SPSS 26 πραγματοποιήθηκαν συσχετίσεις μεταξύ των δεικτών S80/S20 και Gini με τις μεταβλητές που αναφέρθηκαν στο θεωρητικό μέρος της παρούσας ερευνητικής προσπάθειας και πιθανόν να τις επηρεάζουν. Οι συσχετίσεις δίνονται μέσω του πίνακα που υποδεικνύει τον συντελεστή συσχέτισης μεταξύ των μεταβλητών. Έτσι, με τη συμβολή των διαγραμμάτων συχνότητας γίνεται η ανάλυση των αποτελεσμάτων που προσδίδουν την επίδραση των μεταβλητών που αναφέρονται στο θεωρητικό πλαίσιο στους δείκτες οικονομικής ανισότητας S80/S20 και Gini.

Η ανάλυση ξεκινά με την διαγραμματική απεικόνιση των GDP, S80/S20 και Gini για τις 27 χώρες μέλη. Ακολουθεί η παρουσίαση των περιγραφικών μέτρων δείκτες. Και τέλος προσδιορίζονται οι συσχετίσεις ανάμεσα στους δείκτες και τις μεταβλητές που πιθανόν τους επηρεάζουν.

3.5 Περιορισμοί

Μπορεί το ΑΕΠ να είναι ένα πολύ σημαντικό εργαλείο υπολογισμού της οικονομικής ανάπτυξης και ευημερίας αλλά δεν παύει να υπόκειται σε περιορισμούς. Και αυτό διότι δεν περιλαμβάνει τις περισσότερες μη αμειβόμενες εργασίες των νοικοκυριών ούτε το ΑΕΠ, λαμβάνει υπόψη τις αρνητικές επιπτώσεις της οικονομικής δραστηριότητας, όπως η υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

Αναφορικά με το δείκτη Gini και τα αποτελέσματα που παράγει είναι πιθανόν να μην ισχύουν πάντα αυστηρά για ένα πεπερασμένο επίπεδο πληθυσμού. Ακόμα το μέτρο ισότητας που εμφανίζεται μπορεί να είναι παραπλανητικό. Επίσης είναι αδύνατο να εξακριβωθεί ποια κατανομή που αντιπροσωπεύεται από τις καμπύλες εμφανίζει μεγαλύτερη ανισότητα. Και τέλος αγνοεί τη διακύμανση του εισοδήματος κατά τη διάρκεια του κύκλου ζωής ενός ατόμου, ενώ προσδιορίζει την ανισότητα.

Τα παραπάνω προβλήματα σκοπεύουμε να τα αντιμετωπίσουμε στα πλαίσια της ερευνητικής μας προσπάθειας μέσα από την ανάλυση και παρουσίαση αποτελεσμάτων που έχουν προκύψει από τον δείκτη S80/S20.

Τέλος το άγνοο ότι υπάρχουν διαθέσιμο δεδομένα από την Eurostat, μέχρι και το 2021 αποτελεί αποτρεπτικό παράγοντα για ασφαλή συμπέρασμα σε σχέση με την

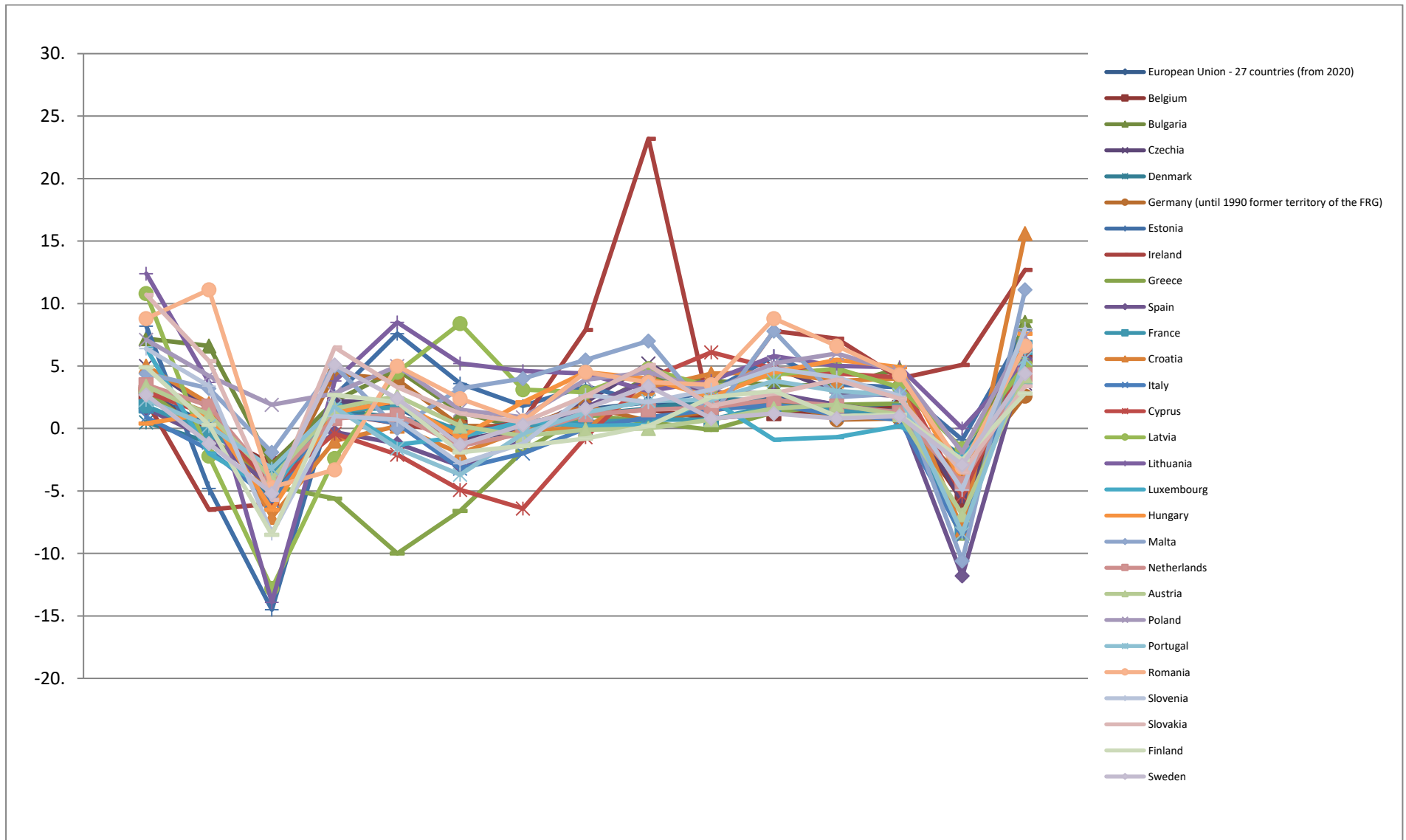
υγειονομική κρίση και τις εισοδηματικές ανισότητες που αυτή προκάλεσε. Γιατί όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ferreira στην ερευνά τους το 2021, το αποτύπωμα της υγειονομικής κρίσης μένει να φάνουν στην ανισότητα των εισοδημάτων.

Οι εισοδηματικές ανισότητες αποτελούν ένα στοιχείο που μπορεί να προκαλέσει προβλήματα στην συνοχή μιας κοινωνίας, στα θεμέλια των δημοκρατιών και συνολικότερα να οξύνει τις κοινωνικές εντάσεις και αντιθέσεις. Η ΕΕ έχει θέσει υψηλή στην ατζέντα της και σε άμεση προτεραιότητα την εξάλειψη των εισοδηματικών ανισοτήτων τόσο ανάμεσα στα κράτη μελή, τις διαφορετικές κοινωνικές ομάδες εντός των κρατών και στην συνολικότερη αύξηση του βιοτικού επιπέδου των ευρωπαϊών πολιτών. Οι προσπάθειες αυτές όπως δείχνουν τα αποτελέσματα τις έρευνας μας δεν έχουν αποδώσει τα αναμενόμενα, τόσο γιατί υπάρχουν δυσκολίες στην επικοινωνία ανάμεσα στα μελή της ένωσης για τις πολιτικές που πρέπει να ακολουθούσουν ώστε να περιοριστούν οι εισοδηματικές ανισότητες όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της υγειονομική κρίσης. Αλλά και στις κρίσεις που εμφανίζονται και λειτουργούν αποτρεπτικά στην παροχή κοινωνικών παροχών όπως στην περίπτωση της πρόσφατης χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Αν η Ευρώπη των 27 αλλά και η χώρα μας θέλει να περιορίσει τις εισοδηματικές ανισότητες δεν υπάρχει άλλος δρόμος από τη δικαιότερη κατανομή του παραγόμενου πλούτου. Ενός πλούτος που είναι αρκετός ώστε το σύνολο των ευρωπαϊών πολιτών να έχει μια αξιοπρεπή, εύκολη ζωή, χωρίς στερήσεις.

Κεφαλαίο 4ο: Ανάλυση αποτελεσμάτων

Σε αυτή την ενότητα θα παραθέσουμε την ανάλυση των αποτελεσμάτων και θα γίνει διαγραμματική παρουσίαση ώστε να προσδιοριστεί, το μέγεθος των επιδράσεων στις εισοδηματικές ανισότητες κατά την περίοδο των δυο πρόσφατων κρίσεων. Αρχικά, θα παρουσιάσουμε τα στοιχεία που αφορούν το ΑΕΠ των 27 κρατών-μελών της ΕΕ όπως αυτό διαμορφώθηκε στην χρονική περίοδο της έρευνας μας 2007 έως 2021. Στην συνέχεια γίνεται η διαγραμματική απεικόνιση των δυο δεικτών εισοδηματικής ανισότητας Gini και S80/S20 ανά χρόνια και ανά μέσο όρο αν χωρά.

Διάγραμμα 5: ΑΕΠ για τις 27 χώρες-κράτη μέλη της ΕΕ, για την χρονική περίοδο από 2007 έως 2021.

Στο παραπάνω διάγραμμα για το έτος 2007 διακρίνεται για το σύνολο των χωρών της ΕΕ θετική ανάπτυξη με εντυπωσιακότερα αποτελέσματα για τις χώρες Λετονία, Λιθουανία και Σλοβακία, που κατέγραψαν αύξηση του ΑΕΠ τους, που ξεπέρασε το 10%, ειδικότερα 10,8% η Λετονία, 12,8% η Λιθουανία και 10,7% η Σλοβενία. Από την άλλη πλευρά την χαμηλότερη ανάπτυξη κατέγραψε η Δανία με μόλις 0,5%, ακολούθησε η Ιταλία με 0,9% και η Ουγγαρία που είχε την μικρότερη ανάπτυξη για εκείνη την χρονιά στο σύνολο των κρατών μελών της ένωσης, με μόλις 0,4%. Τέλος μιας και η ερευνά μας αφορά την σύγκριση των κρατών της ΕΕ με την Ελλάδα η χώρα μας για το 2007 είχε αύξηση του ΑΕΠ της κατά 3%.

Την επομένη χρόνια, το 2008 και ειδικότερα λίγο μετά τα μέσα της υπάρχουν οι πρώτες αναταράξεις στο παγκοσμίο χρηματοπιστωτικό σύστημα με αποκορύφωμα την κατάρρευση μιας από τις τέσσερις σημαντικότερες επενδυτικές τράπεζες της Αμερικής την Lehman Brothers που λειτουργούσε για πάνω από 150 χρόνια και το 2008 αναγκάστηκε να κάνει αίτηση πτώχευσης. Με αρκετούς να αναφέρουν αυτό το γεγονός ως την αιτία έναρξης της χρηματοπιστωτικής κρίσης που επηρέασε το σύνολο του παγκοσμίου χρηματοπιστωτικού συστήματος. Έτσι, το ΑΕΠ αρκετών χωρών της ένωσης, εκεί που την προηγούμενη χρόνια ήταν θετικό, αρκετές από αυτές να καταγραφούν αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης, με την μεγαλύτερη πτώση να αναφέρεται για την Ιρλανδία με ποσοστό -6,5%, να ακολουθεί η Εσθονία με -4,8% και το Λουξεμβούργο με -2%. Σε αντίθεση με την Ρουμάνια που κατέγραψε για εκείνη την χρόνια το μεγαλύτερο ρυθμό ανάπτυξης για το σύνολο των χωρών της ΕΕ με 11%, ακολούθησε η Βουλγαρία με 6% και η Σλοβακία με 5,4%. Τέλος εκείνη την χρόνια η Ελλάδα κατέγραψε αρνητική ανάπτυξη -0,6%.

Την επομένη χρόνια, 2009, τα σημάδια της μεταφοράς της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην ανάπτυξη όλων των χωρών της ένωσης είναι εμφανής, αφού το σύνολο τους έχουν αρνητική ανάπτυξη με τις Εσθονία, Λετονία και Λιθουανία να καταγραφούν τους αρνητικότερους ρυθμούς ανάπτυξης, με ποσοστά -14,5%, -12,8% και -13,9% αντίστοιχα. Σημαντική ήταν και η πτώση του ΑΕΠ για την χώρα μας που έφτασε το -4,6%.

Την επομένη χρόνια 2010 αρκετές χώρες της ένωσης κατάφεραν να καταγράψουν θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης αντιστρέφοντας το κλίμα της

προηγούμενης χρονιάς, με την Σλοβακία να καταγραφεί την μεγαλύτερη ανάπτυξη 6,5% εκείνη την χρονία, ακολούθησε η Σουηδία με 5,1% και ελάχιστα πιο κάτω 5% Μάλτα. Αρνητικό ρυθμό κατέγραψαν λίγες χώρες ανάμεσα τους και η Ελλάδα που έφτασε το -5,6%, ακολούθησε η Ρουμανία με -3,3% και η Λετονία με -2,4%. Σε αυτό το σημείο είναι αναγκαίο να επισημανθεί ότι το Μάιο εκείνης της χρονιάς η Ελλάδα στην ουσία ανακοινώσε χρεοκοπία, μιας και δεν μπορούσε να εξυπηρετήσει το χρέος της, και αιτήθηκε δάνειο 80δισ από τις χώρες μελή της ΟΝΕ και αλλά 30 δισ ευρώ από το διεθνές νομισματικό ταμείο. Από την άλλη πλευρά σημαντική ανάπτυξη κατέγραψαν η Σλοβακία 6,5%, η Σουηδία 5,1% και η Μάλτα 5%.

Την επομένη χρονία, 2011, η κατάσταση δείχνει αρκετά καλύτερη για τις χώρες της ΕΕ, αφού μόνο τέσσερις χώρες-μελή της έχουν αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης με την χώρας μας να καταγραφεί το μεγαλύτερο ποσοστό που έφτασε το -10%, και ακολούθησε η Κύπρος με -2,1%, τα Λουξεμβούργο με -1,3% και η Ισπανία με -1,3%. Από την άλλη μεγαλύτερο ρυθμό ανάπτυξη για το 2011, κατέγραψαν η Λιθουανία 8,5%, η Εσθονία με 7,6% και η Ρουμανία με 5%. Να αναφέρουμε εδώ ότι η Ελλάδα εκείνη την χρονία έλαβε ένα ακόμα δάνειο 109 δισ ευρώ (δεύτερο μνημόνιο), από τους εταίρους της.

Την επομένη χρονία, 2012, τα σύννεφα στις οικονομίες των μελών της ΕΕ επιστρέφουν, με πολλές από αυτές να καταγράφουν πάλι αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης, με μεγαλύτερη αυτή της Ελλάδα -6,6%, η Κύπρος -4,9% και η Πορτογαλία -3,7%. Με τους μεγαλύτερους θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης να αναφέρονται για την Λετονία 8,4% και την Λιθουανία 5,2%.

Το 2013, η κατάσταση δείχνει κάπως να σταθεροποιείται πάλι, με αρκετές χώρες τις ΕΕ να έχουν ρυθμούς ανάπτυξης κοντά στο μηδέν. Με αρνητικότερους ρυθμούς να έχουν Κύπρος με -6,4% που είχε μπει και αυτή σε περιπέτειες σε σχέση με το χρέος της, η Ιταλία με -2% και η Ελλάδα με -1,8%, από την άλλη πλευρά τους μεγαλύτερους ρυθμούς ανάπτυξης κατέγραψε η Λιθουανία 4,6% και η Λετονία 3,1%.

Το 2014, σχεδόν το σύνολο των χωρών της ΕΕ είχαν θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, με τις μόνες χώρες που έχουν αρνητικό, αν και μικρό, να είναι η Φιλανδία -0,8%, η Κύπρος -0,7% και η Αυστρία οριακά -0,1%. Στους μεγαλύτερους ρυθμούς ανάπτυξης εκείνης της χρονίας ήταν η Ιρλανδία με 7,9%, η Μάλτα με 5,5% και με

4,5% Ρουμανία και Ουγγαρία. Τέλος η Ελλάδα μετά από 6 χρονιά διαρκούς ύφεσης κατέγραψε θετική ανάπτυξη της τάξης του 1,1%.

Την επομένη χρόνια, 2015, η Ιρλανδία καταγράφει εντυπωσιακό ρυθμό ανάπτυξης που έφτασε το 22,3%, ακολούθησε η Μάλτα με 7% η Τσεχία με 5,2% και η Σλοβακία με 5,1%. Ενώ η Ελλάδα ήταν σε οριακούς ρυθμούς ανάπτυξης 0,5%. Το ενδιαφέρον σε αυτό αυτήν την χρόνια ήταν ότι καμία χώρα της ένωσης δεν είχε αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης.

Το 2016, το μεγαλύτερο ρυθμό ανάπτυξης είχε η Κύπρος με 6,8%, και ακολούθως η Λιθουανία και η Βουλγαρία με 3,8%. Ενώ αντίθετα η μονή χώρα με αρνητικό έστω και ελάχιστο ρυθμό ανάπτυξης ήταν η Ελλάδα με -0,1%.

Το 2017, το σύνολο των χωρών μελών της ΕΕ επέστρεψαν σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, εκτός του Λουξεμβούργου που είχε αρνητικό με -0,9%. Στους μεγαλύτερους θετικούς βρίσκονταν η Ρουμάνια με 8,8%, η Μάλτα και η Ιρλανδία με 7,8%. Η Ελλάδα παρουσίασε ανάπτυξη 1,3%.

Το 2018 μια ανάλογη κατάσταση με θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης για όλες τις χώρες με μοναδική εξαίρεση το Λουξεμβούργο με αρνητικό στο -0,7%. Και με τους μεγαλύτερους να καταγράφουν η Ιρλανδία με 7,2%, η Ρουμανία με 6,6% και η Πολωνία με 6%. Τέλος η χώρα μας παρουσίασε ανάπτυξη 1,9%.

Το 2019 όλες οι χώρες ποια, της ΕΕ είχαν θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης με τους μεγαλύτερους να διακρίνονται στην Λιθουανία και Ουγγαρία με 4,9%, την Βουλγαρία 4,8%.

Το 2020, η μονή χώρα που παρουσίασε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης ήταν η Ιρλανδία με 5,5 και η Λιθουανία που το ΑΕΠ της έμεινε αμετάβλητο. Οι υπόλοιπες χώρες είχαν αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης με τις μεγαλύτερες μειώσεις να έχουν η Ισπανία με -11,8%, η Μάλτα με 10,6% και η χώρα μας είχε μια σημαντικότερη μείωση κατά -8,8%.

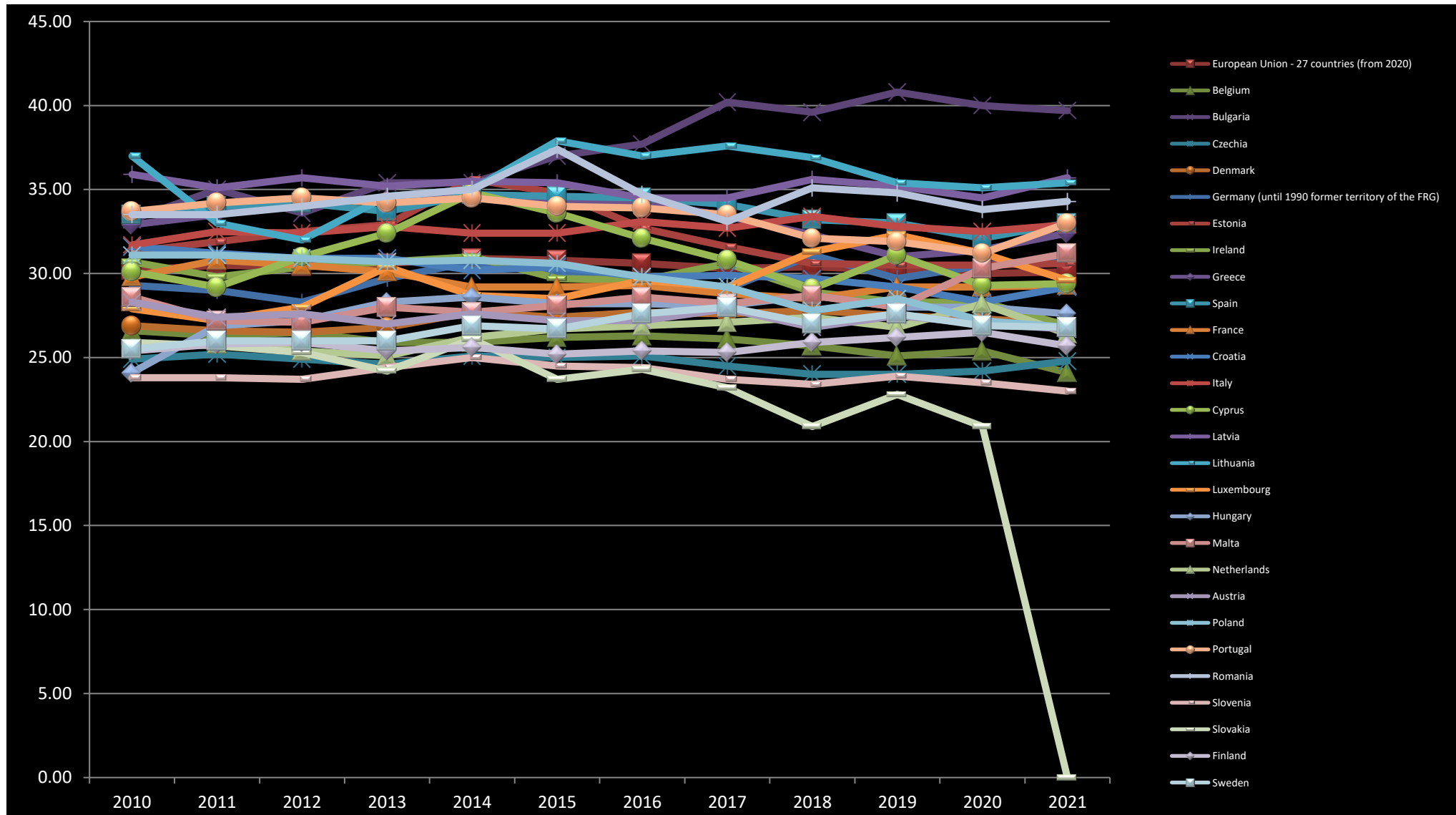
Τέλος 2021, όλες οι χώρες της ΕΕ παρουσίασαν θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης με την Κροατία να καταγραφεί την σημαντικότερη αύξηση 15,6 %, την Ιρλανδία να ακολουθεί με 12,7% και την Μάλτα με 11,1%. Τέλος η Ελλάδα για το 2021 κατάγραψε ανάπτυξη 8,6%.

Είναι φανερό ότι το 2009 που η χρηματοπιστωτική κρίση πέρασε τον Ατλαντικό και ήρθε και στην Ευρώπη, είχε σημαντικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη του σύνολο των χωρών της. Το επόμενο έτος 2010 αρκετές από αυτές πέρασαν σε θετικό ρυθμό ανάπτυξη κάτι που δεν συνέβη για την χώρα μας, που ήταν και η χρόνια που υπογράφει το πρώτο μνημόνιο, και η ακόμα μεγαλύτερη πτώση του ΑΕΠ για την Ελλάδα ήρθε το επόμενο έτος, 2011, με την υπογραφή και του δεύτερου μνημονίου. Παρόμοιο ήταν το αποτέλεσμα και για την Κύπρο που με ένα χρόνο καθυστερεί το 2011 κατέγραψε μια σημαντική πτώση στο ΑΕΠ της. Σημαντική, είναι και η πτώση του ΑΕΠ ως απόρροια της χρηματοπιστωτικής κρίσης και για την Ιρλανδία το 2008. Συμπερασματικά σε σχέση με την χρηματοπιστωτική κρίση και το ΑΕΠ των χωρών της ΕΕ είναι δεδομένη η αρνητική της επίδραση. Με τις χώρες που μπήκαν σε μνημονική επιτήρηση να δέχονται τα σημαντικότερα πλήγματα.

Η επομένη κρίση που μελετούμε, η υγειονομική που δείχνει να είχε σημαντική επίδραση στην ανάπτυξη των χωρών μελών της ΕΕ. Η οποία με την εμφάνιση των πρώτων κρουσμάτων στις αρχές του 2020 στη δύση ξεκίνησε και η πτώση του ΑΕΠ για το σύνολο των χωρών-μελών με εξαίρεση την Ιρλανδία, που καθόλη τη διάρκεια την υγειονομικής κρίσης παρέμεινε σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Είναι χαρακτηριστική η κλίση των καμπύλων του διαγράμματος 5, για το 2020, έτος έξαρσης της πανδημίας για το ΑΕΠ των κρατών μελών. Κάτι που μας κάνει ξεκάθαρο ότι η υγειονομική κρίση είχε καθολική επίδραση στην ανάπτυξη των χωρών μελών της ένωσης των 27.

Διάγραμμα 6: Μέσοι όροι του ΑΕΠ των κρατών μελών της ΕΕ για την χρονική περίοδο από 2007 έως το 2021.

Στο παραπάνω διάγραμμα παρουσιάζονται οι μέσοι όροι των ΑΕΠ για την χρονική περίοδο από το 2007 έως 2021. Στα σημαντικότερα χαρακτηριστικά του είναι το γεγονός ότι η Ελλάδα έχει κατά μέσο όρο για αυτή την χρονική περίοδο αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης -1,31% και ακολουθεί η Ιταλία με -0,35%. Για την ίδια χρονική περίοδο την σημαντικότερη ανάπτυξη παρουσιάζει κατά μέσο όρο η Ιρλανδία με ποσοστό 4,02% ακολουθεί η Λιθουανία με 3,78% και ελάχιστα πιο πίσω η Πολωνία με 3,73%.

Διάγραμμα 7: Δείκτης Gini για το μέσο όρο του συνόλου των χωρών της ΕΕ κατά την χρονική περίοδο από 2010 έως 2021.

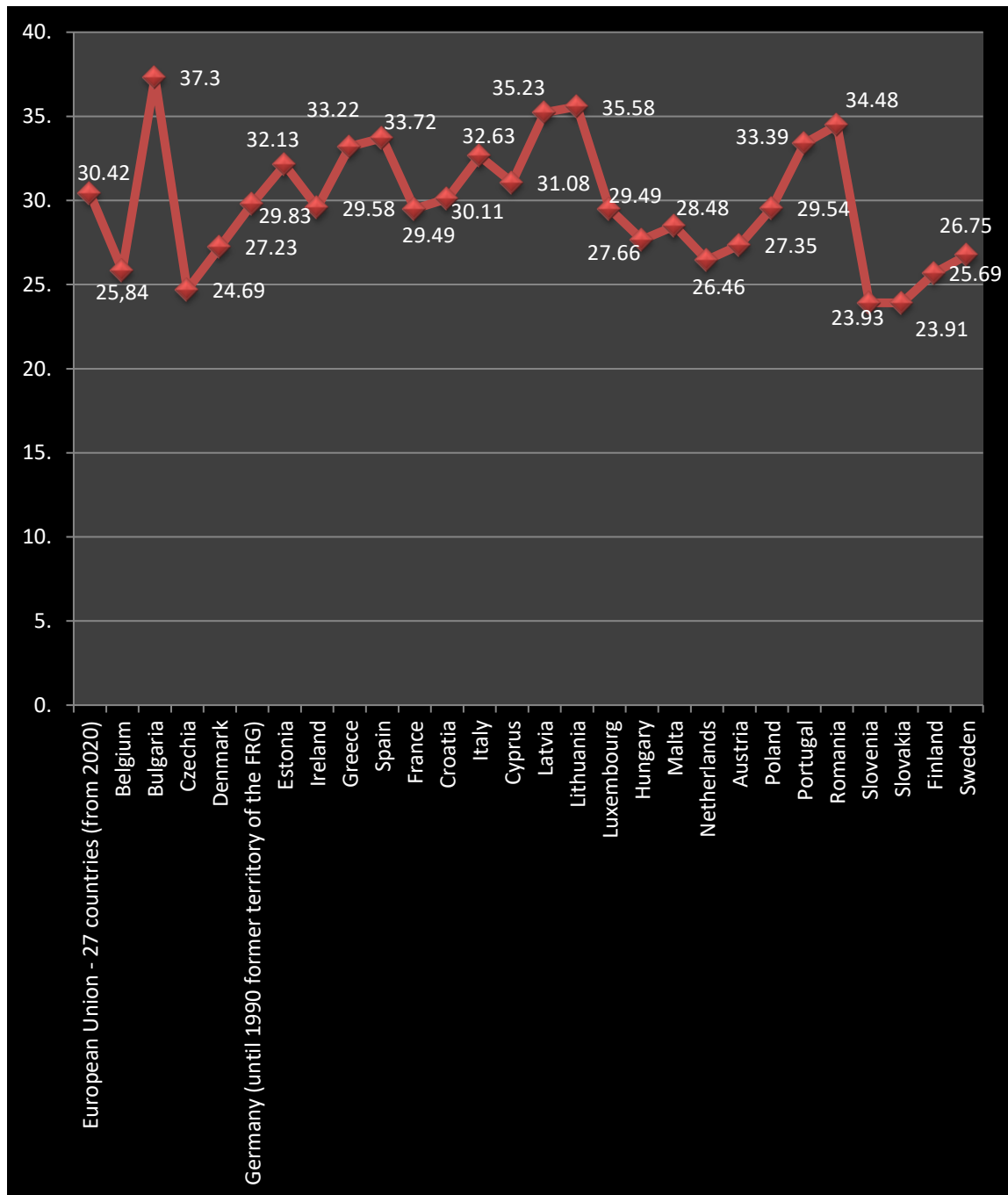
Για το σύνολο που προκύπτει από τις χώρες της ΕΕ ο δείκτης Gini παραμένει στο παραπάνω διάγραμμα στο 30, με πολύ μικρές αποκλίσεις στα δεκαδικά ψηφία. Για το Βέλγιο η υψηλότερη τιμή του δείκτη εντοπίζεται στο 26,30 το 2016 και η χαμηλότερη στο 24,10 το 2021. Για την Βουλγαρία είναι στο 40,80 το 2019 και η χαμηλότερη το 33,20 το 2010. Για την Τσεχία η χαμηλότερη είναι το 2018 και 2019 στο 24 και η υψηλότερη το 25,20 το 2011. Το 2014 και το 2017 με τιμή του δείκτη 27,70 για την Δανία να είναι η υψηλότερη και η χαμηλότερη το 26,50 το 2012. Για την Γερμανία η υψηλότερη τιμή του δείκτη Gini εντοπίζεται το 2021 στο 30,90 και η χαμηλότερη στο 28,30 στο 2012. Το 35,60 είναι για την Εσθονία η υψηλότερη τιμή του δείκτη το 2014 και η χαμηλότερη το 2019 και το 2020 στο 30,50. Για την Ιρλανδία υψηλότερη τιμή του δείκτη είναι το 31 το 2014 και η χαμηλότερη το 28,30 το 2019 και το 2020. Για το 2014 εντοπίζεται η υψηλότερη τιμή του δείκτη στο 34,50 και η χαμηλότερη το 31 το 2019. Για την Ισπανία η υψηλότερη τιμή είναι το 34,70 το 2014 και η χαμηλότερη το 32,10 το 2020. Το 28,50 το 2018 είναι η χαμηλότερη τιμή για το δείκτη της Γαλλίας και η υψηλότερη το 30,80 το 2011. Για την Κροατία η υψηλότερη τιμή είναι το 31,60 το 2010 και η χαμηλότερη το 28,30 το 2019. Για την Ιταλία το 32,90 είναι η υψηλότερη τιμή του δείκτη το 2021 και η χαμηλότερη είναι το 31,70 το 2010.

Για την Κύπρο η υψηλότερη τιμή είναι το 2014 με 34,80 και η χαμηλότερη το 29,20 το 2011. Για την Λετονία η υψηλότερη τιμή 35,90 εντοπίζεται το 2010 και η χαμηλότερη 34,50 το 2014, το 2015 και το 2020. Το 37,60 το 2017 για την Λιθουανία είναι η υψηλότερη τιμή του δείκτη και το 32 το 2012 η χαμηλότερη.

Για το Λουξεμβούργο η χαμηλότερη τιμή εντοπίζεται το 2011 στο 27,20 και η υψηλότερη το 32,30 το 2019. Για την Ουγγαρία το 24,10 το 2010 είναι η χαμηλότερη τιμή του δείκτη και η υψηλότερη το 28,70 το 2018.

Για Μάλτα η χαμηλότερη τιμή ήταν το 27,10 το 2012 και η χαμηλότερη το 31,20 το 2021. Για την Ολλανδία το 25,10 είναι η χαμηλότερη το 2013 και το 28,20 το 2020 η υψηλότερη. Για την Αυστρία η υψηλότερη τιμή εντοπίζεται το 2010 στο 28,30 και η χαμηλότερη το 2021 στο 26,70. Για την Πολωνία η χαμηλότερη τιμή του δείκτη είναι το 28,60 το 2021 και η υψηλότερη το 31,10 το 2010 και το 2011. Για την Πορτογαλία το 34,50 το 2014 είναι η υψηλότερη τιμή του δείκτη και το 31,20 το

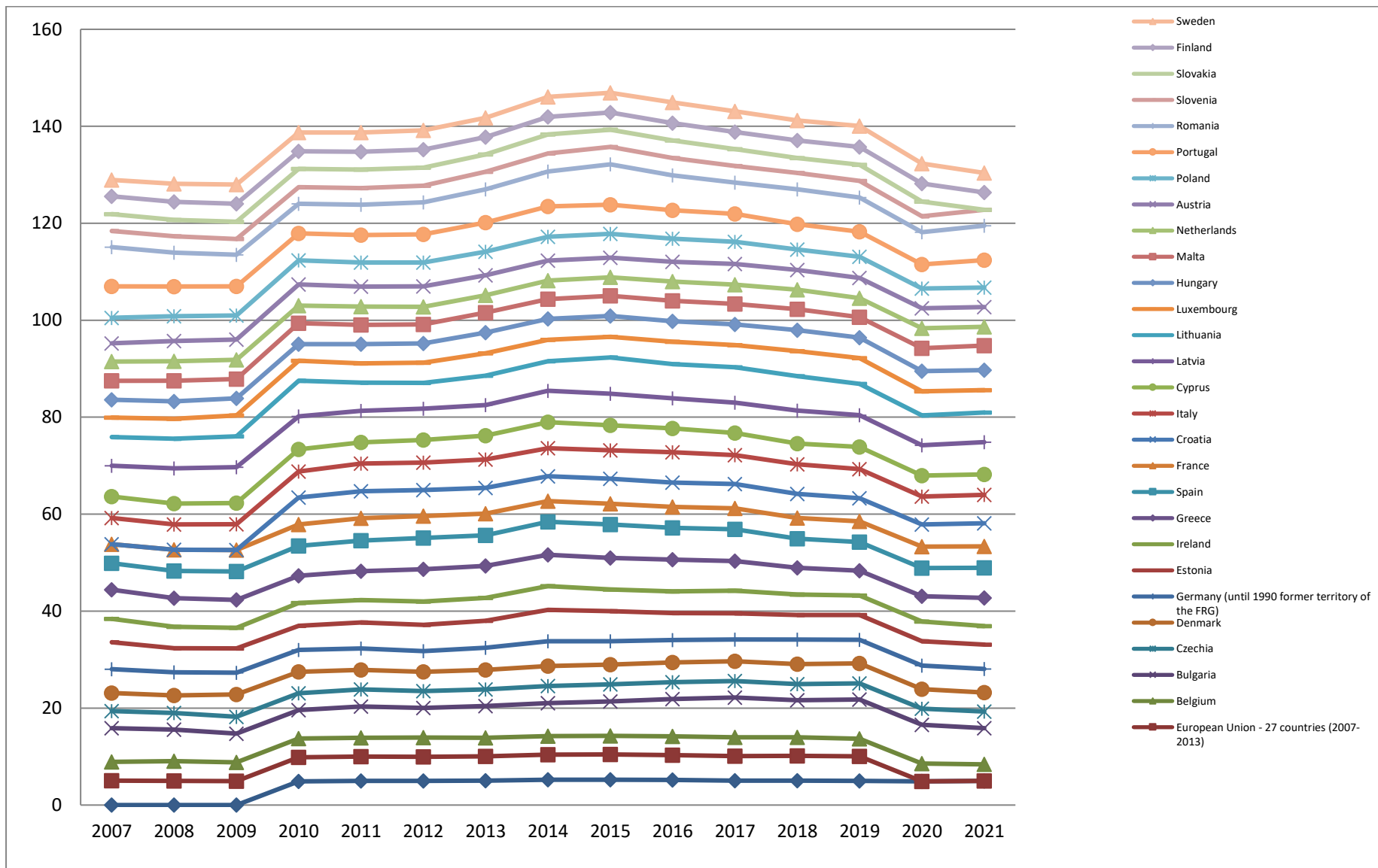
2020 η χαμηλότερη. Για την Ρουμάνια η χαμηλότερη τιμή του δείκτη είναι το 33,50 και εντοπίζεται το 2010 και το 2011 με και την υψηλότερη το 37,40 το 2015. Για την Σλοβενία το 2021 ο δείκτης ήταν στην χαμηλότερη του τιμή στο 23 και το 2014 η υψηλότερη στο 25. Το 20,90 το 2018 και 2020 είναι η χαμηλότερη τιμή του δείκτη για την Σλοβακία και η υψηλότερη το 25,90 το 2010, σε αυτό το σημείο να αναφερθεί ότι η eurostat δεν διαθέτει στοιχεία για την Σλοβακία για το 2021. Για την Φιλανδία το 2015 εντοπίζεται η χαμηλότερη τιμή του δείκτη στο 25,20 το 2015 και η υψηλότερη το 26,50 το 2020. Τέλος για την Σουηδία το 25,50 το 2010 είναι η χαμηλότερη τιμή του δείκτη και η υψηλότερη το 27,60 για τις χρονίες 2016 και 2019.

Διάγραμμα 8: Μέσος όρος δείκτη Gini για τις χώρες μελή της ΕΕ, για την χρονική περίοδο από 2010 έως 2021.

Στο παραπάνω διάγραμμα διακρίνονται οι μέσοι οροί του δείκτη Gini για την χρονική περίοδο από 2010 έως 2021, για το σύνολο της ΕΕ ο μέσος όρος του δείκτη είναι 30,42, για την Βέλγιο 25,84, για την Βουλγαρία 37,3, για τη Τσεχία 24,69, για τη Δανία 27,23 για την Γερμανία 29,83, για την Εσθονία 32,13, για την Ιρλανδία 29,58, για την Ελλάδα 33,22, για την Ισπανία 33,72, για την Γαλλία 29,49, για την

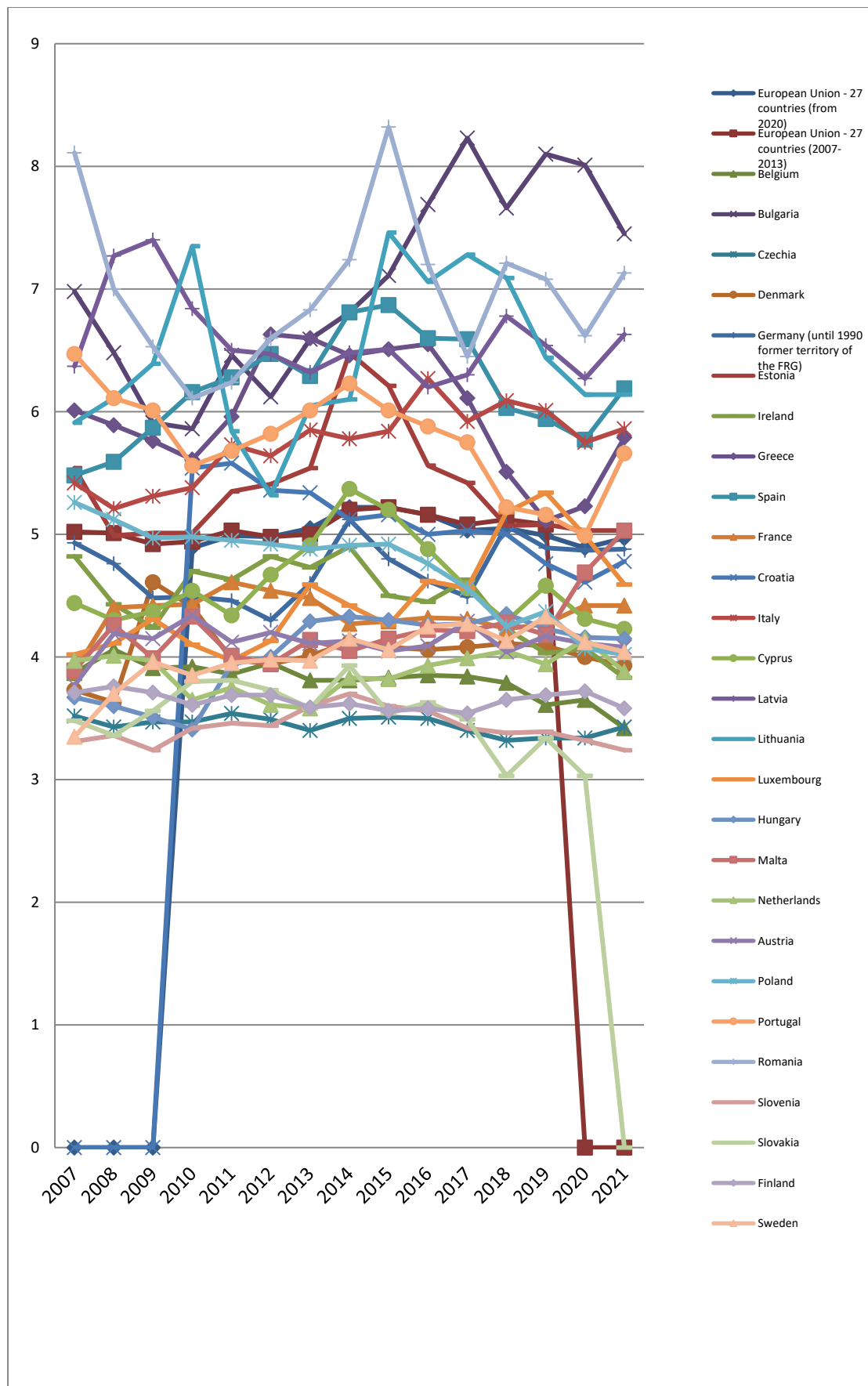
Κροατία 30,11, για την Ιταλία 32,63, για την Κύπρο 31,08, για την Λετονία 35,23, για την Λιθουανία 35,58, για το Λουξεμβούργο 29,49, για την Ουγγαρία 27,66, για την Μάλτα 28,48, για την Ολλανδία 26,46. Για την Αυστρία 27,45, για την Πολωνία 29,54, για την Πορτογαλία 33,39, για την Ρουμανία 34,48, για την Σλοβενία 23,93για την Σλοβακία 23,91,για την Φιλανδία 25,69 και τέλος για την Σουηδία 26,75.

Διάγραμμα 9: Δείκτης S80/S20 για το σύνολο των χωρών της ΕΕ κατά την χρονική περίοδο από 2007 έως 2021, ανά χώρα.

Σε σχέση με την επίδραση των κρίσεων που μελετούμε (χρηματοπιστωτική και Covid-19) είναι φανερή η επίδραση της χρηματοπιστωτική κρίσης στην εισοδηματική ανισότητα μετά από χρήση του δείκτη S80/S20. Με την μεταφοράς της, το 2009 στο σύνολο των χώρων-μελών της ΕΕ διακρίνεται η ταυτόχρονη αύξηση του δείκτη, στοιχείο που περιγράφει την επίδραση της στην αύξηση στην εισοδηματική ανισότητα για όλη της Ευρώπη.

Κάτι ανάλογο διακρίνεται προς την αντίθετη βέβαια κατεύθυνση δηλαδή μια συνολική πτώση του δείκτη S80/S20, από το 2019 χρόνια έναρξης της υγειονομικής κρίσης προς το 2020 χρόνια έξαρσης των κρουσμάτων και αύξηση των δεικτών που σχετίζοντας με τον Covid-19. Στοιχείο που μας δείχνει ότι η εισοδηματική ανισότητα περιορίστηκε κατά τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης.

Διάγραμμα 10: Δείκτης S80/S20 για τις χώρες μελή της ΕΕ, για την χρονική περίοδο 2007 έως 2021.

Με την κόκκινη γραμμή διακρίνεται ο συνολικός δείκτης S80/S20 για το οποίον όμως δεν υπάρχουν στοιχεία στην eurostat για την χρονική περίοδο 2020 και 2021 για την ΕΕ των 27 χωρών. Ανάλογος είναι και ο υπολογισμός για την μπλε γραμμή που για αυτήν δεν υπάρχουν στοιχεία στην eurostat για την χρονική περίοδο 2007 έως 2009.

Για το Βέλγιο η υψηλότερη τιμή του δείκτη εντοπίζεται το 2008 στο 4,06 και η χαμηλότερη στο 3,42 το 2021. Για την Βουλγαρία η υψηλότερη στο 8,23 το 2017 και η χαμηλότερη στο 5,86 το 2010. Για την Τσεχία η υψηλότερη τιμή του δείκτη εντοπίζεται το 2007 στο 3,52 και η χαμηλότερη το 2018 στο 3,32. Για την Δανία η χαμηλότερη τιμή του δείκτη βρίσκεται το 2008 στο 3,63 και η υψηλότερη το 2009 στο 4,61. Για την Γερμανία είναι το 5,12 το 2014 και η χαμηλότερη το 2012 το 4,30. Για την Εσθονία η υψηλότερη τιμή είναι το 6,48 το 2014 και η χαμηλότερη το 4,99 το 2008. Για την Ιρλανδία η χαμηλότερη τιμή του δείκτη εντοπίζεται στο 33,83 το 2021 και η υψηλότερη το 4,90 το 2014. Για την Ελλάδα η υψηλότερη τιμή εντοπίζεται το 2012 στο 6,63 και η χαμηλότερη το 2012 και η χαμηλότερη το 5,11 το 2019. Για την Ισπανία το 2015 στο 6,87 είναι η υψηλότερη τιμή και η χαμηλότερη το 5,48 το 2007. Για την Γαλλία η χαμηλότερη τιμή είναι το 3,88 το 2007 και η υψηλότερη το 4,61 το 2011. Για την Κροατία η υψηλότερη τιμή εντοπίζεται το 2011 στο 5,58 και η χαμηλότερη το 4,61 το 2020, να σημειώσουμε ότι για την Κροατία δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για τα έτη 2007 έως 2009. Για την Ιταλία η υψηλότερη τιμή του δείκτη είναι στο 6,27 το 2016 και η χαμηλότερη το 5,21 το 2008. Για την Κύπρο το 2021 είναι η χαμηλότερη τιμή στο 4,23 και η υψηλότερη το 5,37 το 2014. Για την Λετονία η υψηλότερη τιμή είναι το 7,40 το 2009 και η χαμηλότερη το 6,27 το 2020. Για την Λιθουανία το 7,46 το 2015 είναι η υψηλότερη τιμή του δείκτη και το 5,32 το 2012 η χαμηλότερη. Για το Λουξεμβούργο το 5,34 το 2019 είναι η υψηλότερη τιμή του δείκτη και το 3,97 το 2011 η χαμηλότερη. Για την Ουγγαρία η χαμηλότερη τιμή είναι το 3,41 το 2010 και η υψηλότερη το 4,35 το 2018, για την Μάλτα το 3,89 είναι η χαμηλότερη τιμή το 2007 και η υψηλότερη το 5,03 το 2021. Για την Ολλανδία η υψηλότερη είναι το 4,15 το 2020 και η χαμηλότερη το 3,65 το 2010. Για την Αυστρία η χαμηλότερη τιμή είναι το 3,77 το 2007 και η υψηλότερη το 4,34 το 2010. Για την Πολωνία η υψηλότερη τιμή είναι το 5,27 το 2007 και η χαμηλότερη το 4,02 το 2021. Για την Πορτογαλία η χαμηλότερη τιμή είναι το 2020 το 4,99 και η υψηλότερη το 6,47 το 2007. Για την Ρουμανία η υψηλότερη τιμή είναι το 8,11 το 2007 και η

χαμηλότερη το 6,11 το 2010. Για την Σλοβενία η χαμηλότερη τιμή είναι το 3,24 το 2021 και το 2009 και η υψηλότερη το 3,70 το 2014. Για την Σλοβακία η υψηλότερη τιμή είναι το 3,93 το 2014 και η χαμηλότερη το 3,03 το 2020, να σημειώσουμε εδώ για την Σλοβακία δεν υπάρχουν στοιχεία για το 2021. Για την Φιλανδία η χαμηλότερη τιμή του δείκτη είναι το 3,54 το 2017 και η υψηλότερη το 3,76 το 2008. Τέλος για την Σουηδία η υψηλότερη τιμή του δείκτη είναι το 4,27 το 2017 και η χαμηλότερη το 3,35 το 2007.

Στην συνέχεια θα προσπαθήσουμε μέσα από επαγωγική στατιστική να προσδιορίσουμε αν υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στους δείκτες εισοδηματικής ανισότητας Gini και S80/S20 και της οικονομικής ανάπτυξης (ΑΕΠ) που πρόεκυψε κατά την χρονική περίοδο μελέτης μας. Αναλυτικότερα μέσα από την χρήση του συντελεστή συσχέτισης Pearson (r) θα προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε αν υπάρχει συσχέτιση και αν αυτή είναι θετική ή αρνητική.

Συσχετίσεις

Η συγκεκριμένη ανάλυση αφορά στον έλεγχο ύπαρξης συσχέτισης μεταξύ δύο scale/ordinal μεταβλητών. Η ανάλυση μας δείχνει αν υπάρχει στατιστική ένδειξη ότι υπάρχει συσχέτιση καθώς και την κατεύθυνση και την ένταση της σχέσης ανάμεσα στις επιλεγμένες μεταβλητές.

Έλεγχος υπόθεσης

- H_0 : δεν υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στις μεταβλητές, S80/S20 vs GDP κρατών μελών της ΕΕ ($r=0$)
- H_1 : υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στις μεταβλητές, S80/S20 vs GDP κρατών μελών της ΕΕ ($r \neq 0$)

Και

- H_0 : δεν υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στις μεταβλητές, Gini vs GDP κρατών μελών της ΕΕ ($r=0$)
- H_1 : υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στις μεταβλητές, Gini vs GDP κρατών μελών της ΕΕ ($r \neq 0$)

Αποτέλεσμα Ανάλυσης Ερμηνεία της στατιστικής σημαντικότητας

- Αν η τιμή του Sig. (2-tailed) είναι sig. 0,05 τότε η μηδενική υπόθεση γίνεται αποδεκτή, και υπάρχει γραμμική σχέση μεταξύ των μεταβλητών ($r \neq 0$).

Ερμηνεία του δείκτη r

Ο δείκτης r μας δείχνει την ένταση και την κατεύθυνση της παραπάνω γραμμικής σχέσης. Αν δεν είναι στατιστικά σημαντική δεν τον σχολιάζουμε προφανώς.

Κατεύθυνση (πρόσημο): Μπορεί να πάρει θετικό ή αρνητικό πρόσημο προσδιορίζοντας ότι η σχέση αυτή είναι θετική ή αρνητική.

Ένταση (απόλυτη τιμή):

- $r < 0.3$ Καμία ή πολύ ασθενής συσχέτιση
- $0.3 < r < 0.7$ Μέτρια
- $r > 0.7$ Ισχυρή
- $r = 1$ Απόλυτη

Αποτέλεσμα συσχετίσεων

Πίνακας 1: Συσχετίσεων μεταξύ GDP-S80/S20-Gini για τις χώρες της ΕΕ

		GDP	Gini	S80/S20
GDP	Pearson Correlation	1	,0.82	,078
	Sig. (2-tailed)		,042	,009
	N	420	420	420
Gini	Pearson Correlation	,0.82	. ^a	. ^a
	Sig. (2-tailed)	,042	.	.
	N	420	420	420
S80/S20	Pearson Correlation	,078	. ^a	1
	Sig. (2-tailed)	,009	.	.
	N	420	420	420

Το Sig είναι $0.042 > 0.050$, όποτε υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στις μεταβλητές GDP και Gini.

Το Sig είναι $0.009 > 0.050$, όποτε υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στις μεταβλητές GDP και S80/S20.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι η ανάπτυξη για τις χώρες τις ΕΕ έχει επίπτωση στην εισοδηματική ανισότητα των χωρών μελών της ένωσης τόσο για το δείκτη S80/S20 και Gini και μάλιστα θετική.

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση μας είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι η Βουλγαρία έχει το μεγαλύτερο μέσο δείκτη Gini και το χαμηλότερο η Σλοβακία, στο σύνολο των χωρών της ΕΕ. Η χώρα μας από την άλλη και αυτή διαθέτει ένα από του υψηλότερους δείκτες Gini συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ των 27. Αυτό είναι αποτέλεσμα σαφώς των μνημονικών υποχρεώσεων που καλέστηκε να εφαρμόσει με την έναρξη της χρηματοπιστωτική κρίση. Μιας και σε αυτά περιλαμβάνονταν περικοπές σε επιδόματα, μισθολογικές παρεμβάσεις, περιορισμός του κοινωνικού κράτους κ.α. στοιχεία που απαντούν στην όξυνση των εισοδηματικών ανισοτήτων που πρόεκυψαν, μιας και είναι μετρά που επηρεάζουν κυρίως τις πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, που τα εισοδήματά τους προέρχονται από την εργασία τους και τα κοινωνικά επιδόματα. Είναι χαρακτηρισμό ότι οι μόνες χώρες που είχαν αρνητικό μέσο ΑΕΠ για το χρονικό διάστημα μελέτης μας είναι η Ιταλία και η Ελλάδα με την χώρα μας να έχει το μεγαλύτερο από όλες τις χώρες της ΕΕ των 27. Στοιχείο που προσδιορίζει λιγότερο πλούτο που πρέπει να μοιραστεί στους κατοίκους της Ελλάδος.

Χαρακτηριστικό είναι επίσης για την χώρας μας ότι τις υψηλότερες τιμές της για το δείκτη Gini της παρουσιάζει το 2012, 34,3%, το 2013% 34,4%, το 2014 34,5%, το 2015 34,2% και το 2016% 34,3%. Είναι χρονιές που ακολούθησε εφαρμογή μνημονικών πολιτικών. Δηλαδή πολιτικές που απέβλεπαν αποκλειστικά και μόνο στην οικονομική προσαρμογή και την αντιμετώπιση της χρηματοπιστωτικής κρίσης και τη διαχείριση του χρέους της.

Ακόμα οι επιπτώσεις των μνημονικών επιταγών φάνηκαν και στην ανάπτυξη της χώρας μας, μιας και κατά τη διάρκεια της χρηματοπιστωτική κρίσης, το ΑΕΠ της

δέχτηκε ένα πλήγμα που ξεπέρασε το 25%, στοιχείο που ήταν αδύνατο να μην επιφέρει επιπτώσεις στους δείκτες εισοδηματικής ανισότητας μιας και περιόριζε τον πλούτο που μπορούσε να μοιραστεί στον πληθυσμό της χώρας.

Σε σχέση με το δείκτη Gini και την υγειονομική κρίση ενώ ο δείκτης στην χώρα βρίσκεται στο χαμηλότερο σημείο του το 2019 στο 31%, χρόνια έναρξη της υγειονομικής κρίσης τις δυο επόμενες χρονιές καταγράφει αύξηση, αποτέλεσμα της επίδρασης της υγειονομικής κρίσης, στην εισοδηματική ανισότητα της Ελλάδος με βάση το δείκτη Gini. Ενώ για τις υπόλοιπες χώρες για αυτό χρονικό διάστημα (2019 έως 2021) διακρίνονται μεικτές τάσεις κάτι που πιθανόν να οφείλεται στις διαφορετικές πολιτικές που ακολουθηθήκαν για την αντιμετώπιση της από τα κράτη μέλη και την ενιαία πολιτική γραμμή που αδυνατούσε να εφαρμόσει η Ευρώπη Ένωση και τα εκτελεστικά της όργανα.

Ποιο ξεκάθαρα είναι τα αποτελέσματα και τα στοιχεία που προκύπτουν από την ανάλυση του δείκτη S80/S20, ειδικότερα όπως διακρίνεται και στο διάγραμμα 8, το οποίο κάνει ξεκάθαρη την επίδραση στις οικονομικές ανισότητες της ΕΕ των 27, αναφορικά με τις δυο κρίσεις που μελετάμε, όπου ο δείκτης αυξάνεται για όλες τις χώρες, μετά την είσοδο το 2009, της χρηματοπιστωτικής κρίσης στην ΕΕ.

Από την άλλη πλευρά ο δείκτης S80/S20, σε σχέση με την υγειονομική κρίση του Covid-19, το 2019 και προς το 2020 δείχνει να έχει πτώση για το σύνολο των κρατών της ΕΕ.

Το ενδιαφέρον στοιχείο από την ανάλυση του δείκτη S80/S20, είναι ότι κατά την χρηματοπιστωτική κρίση διακρίνεται αύξηση του δείκτη, ενώ κατά την κρίση του Covid-19 μείωση.

Η αντιφατική απάντηση που δίνουν οι δυο δείκτες (S80/S20, Gini) σε σχέση με την επίδραση της υγειονομικής κρίση στην εισοδηματική ανισότητα, πιθανόν να προκύπτει για δυο λόγους πρώτον στα χαρακτηριστικά που ενσωματώνουν οι δυο δείκτες για το υπολογισμό τους, ο δείκτης Gini αποτελεί ένα γενικό δείκτη που δεν δίνει μεγάλη σημασία στις ακραίες τιμές, και από την άλλη ο S80/S20, εστιάζει περισσότερο στις ακραίες τιμές του δείγματος. Δεύτερον, με την προϋπόθεση ότι ο δείκτης (S80/S20) είναι πιο αντιπροσωπευτικός της εισοδηματικής ανισότητας, μέσα

από τα μνημόνια, τα μετρά που επιβλήθηκαν, είτε πάρθηκαν ως προληπτικά, από το σύνολο των κρατών μελών της ΕΕ των 27, αφορούσαν την οικονομική πολιτική, που περιλαμβάνει ένα μείγμα μέτρων που σχετίζονταν με την πολιτική λιτότητα, όπως περικοπές κοινωνικών επιδομάτων, εισοδημάτων, μεγαλύτερη φορολογία κ.α. στοιχεία που συντελούν στην αύξηση των οικονομικών ανισοτήτων. Από την άλλη να μεν η υγειονομική κρίση είχε οικονομικές μεταβολές αλλά τα μετρά ήταν κυρίως κατασταλτικά και όπως προκύπτει από την ανάλυση μας δεν είχαν επιπτώσεις στην εισοδηματική ανισότητα.

Συμπεράσματα

Το πρόβλημα της οικονομικής ανισότητας έχει αυξηθεί ραγδαία τα τελευταία τριάντα χρόνια, μεταξύ άλλων και στις ανεπτυγμένες χώρες. Οι επιπτώσεις της ανισότητας είναι έντονες σε τομείς όπως η ενέργεια, η υγεία, τη στέγαση, τα ποσοστά εγκληματικότητας και την κοινωνική συνοχή και απειλούν ακόμη και την ύπαρξη των δημοκρατιών (Mehmet et al., 2021).

Το πρόβλημα της εισοδηματικής ανισότητας το οποίο φτάνει σε ακραία επίπεδα ιδίως στις χώρες με χαμηλό εισόδημα, εξαλείφει επίσης την ευκαιρία πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες, όπως τρόφιμα, στέγη, δρόμους, καθαρά νερό, αποχέτευση, υγεία και εκπαίδευση (Galvin, 2020- Lee, 2020). Αυτό είναι ακόμη πιο εμφανές στην ενέργεια και τον ηλεκτρισμό. Ανάλογα με την εισοδηματική ανισότητα, η ηλεκτρική ενέργεια και τα ποσοστά χρήσης ενέργειας διαφέρουν επίσης δυσανάλογα.

Η χρηματοπιστωτική κρίση είναι δεδομένο ότι συνέβαλε στην αύξηση των εισοδηματικών ανισοτήτων όπως προέκυψε από την ανάλυση μας μέσω των δυο δεικτών (Gini & S80/S20). Το σύνολο των χωρών της ΕΕ παρουσίασε αύξηση των εισοδηματικών ανισοτήτων εκείνη την χρονική περίοδο. Για την χώρα μας, τα πράγματα ήταν χειρότερα από κάθε άλλη χώρα στην ΕΕ των 27, απόρροια της εφαρμογής μνημονικών πολιτικών. Που δεν βελτίωσε καθόλου την κατάσταση της χώρας σε σχέση με το χρέος, και αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα προς τον περιορισμό της εισοδηματικής ανισότητας στο μέλλον και αύξησε σημαντικά τους δείκτες της κατά την εφαρμογή αυτών των πολιτικών.

Τέλος αναφορικά με την σχέση της εισοδηματικής ανισότητας και του Covid-19, αυτή μπορεί να γίνει κατανοητή με τουλάχιστον τρεις τρόπους: πρώτον είναι το ερώτημα του τι συνέβη κατά τη διάρκεια του Covid-19 με την κατανομή του κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεταξύ των χωρών. Σε μια πρόσφατη εργασία, ο νομπελίστας Angus Deaton δείχνει ότι, κατά μέσο όρο, οι πλουσιότερες χώρες γνώρισαν επίσης μεγαλύτερες οικονομικές συσπάσεις από τις φτωχότερες χώρες το 2020 (Deaton 2021). Και παρόλο που από μόνο του αυτό το αποτέλεσμα δεν συνεπάγεται απαραίτητως μείωση της ανισότητας μεταξύ των χωρών, αποδεικνύεται ότι το πραγματικό μοτίβο της μείωσης του εισοδήματος οδήγησε πράγματι σε μείωση της

ανισότητας μεταξύ των χωρών κατά το 2020. Αυτό αντιπροσωπεύει τη συνέχιση της τάσης από το γύρισμα της χιλιετίας, όταν η παγκόσμια ανισότητα άρχισε να μειώνεται, σε μεγάλο βαθμό λόγω της ανόδου της Κίνας και της Ινδίας. Αλλά ο Deaton υποστηρίζει ότι, αν μη τι άλλο, η πανδημία επιτάχυνε την παρακμή. Κάτι το οποίο αποδεικνύεται και στα αποτελέσματα της δικής μας ερευνάς τουλάχιστον μέσα από το δείκτη S80/S20, όπου το σύνολο των 27 χωρών της ΕΕ κατέγραψε πτωτικές τάσεις σε σχέση με την μείωση της εισοδηματικής ανισότητας.

Είναι σίγουρο ότι η ανισότητα σε πολλές χώρες αυξάνεται, δεδομένων των ενδείξεων της αυξανόμενης φτώχειας και των αυξανόμενων εισοδημάτων δισεκατομμυριούχων. Υπάρχουν καλοί λόγοι να περιμένουμε ότι η πανδημία δημιούργησε νέες ανισότητες και επιδείνωσε τα προϋπάρχοντα εισοδηματικά κενά εντός των χωρών. Υπάρχουν μακροχρόνιες ενδείξεις από πολλές χώρες ότι οι άνθρωποι που εισέρχονται στην αγορά εργασίας κατά τη διάρκεια μιας σοβαρής ύφεσης κερδίζουν λιγότερα από άλλες ομάδες λίγο πριν και μετά από αυτές και ότι αυτές οι διαφορές παραμένουν για πολλά χρόνια. Προκαλώντας μια τεράστια παγκόσμια ύφεση, ο Covid-19 έχει σίγουρα δημιουργήσει νέες ανισότητες μεταξύ νέων ομάδων (Ferreira, 2021). Μένει να φάνουν τα αποτελέσματα αυτής της κρίσης μιας και η ερευνητική μας προσπάθεια είναι μέχρι το 2021, χρόνια για την οποία υπάρχουν διαθέσιμα δεδομένα από την Eurostat.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Acemoglu D., (1998). “Why Do New Technologies Complement Skills? Directed Technical Change and Wage Inequality.” *Quarterly Journal of Economics* 113 (4): 1055–89.
- Alvaredo F., Atkinson A. B., Piketty T., Saez E., (2013). “The Top 1 Percent in International and Historical Perspective.” NBER Working Paper 19075, National Bureau of Economic Research, Cambridge, Massachusetts.
- Becker G. S., and Chiswick B. R., (1966). “Education and the Distribution of Earnings.” *American Economic Review* 56 (1/2): 358–69.
- Bircan C., Brücker T. and Vothknecht M., (2010). *Violent Conflict and Inequality* IZA DP No. 4990.
- Bundervoet T., Dávalos M.E. and Garcia N.,(2021). «The Short-Term Impacts of COVID-19 on Households in Developing Countries: An Overview Based on a Harmonized Data Set of High-Frequency Surveys», Policy Research Working Paper 9582, World Bank, Washington, DC.
- Calderón C., and Chong A., (2009). “Labor Market Institutions and Income Inequality: An Empirical Exploration.” *Public Choice* 138(1): 65–81.
- Capano G., (2020). Policy design and state capacity in the COVID-19 emergency in Italy: if you are not prepared for the (un)expected, you can be only what you already are, *olicy and Society*, Volume 39, Issue 3, September 2020, Pages 326–344.
- Card, D., and J. E. DiNardo. 2002. “Skill Biased Technological Change and Rising Wage Inequality: Some Problems and Puzzles.” NBER Working Paper 8769, National Bureau of Economic Research, Cambridge, Massachusetts.
- Claessens S., and Perotti E., (2007). “Finance and Inequality: Channels and Evidence.” *Journal of Comparative Economics* 35 (4): 748–73.

- Collier P. and Hoeffler A., (2007), Civil War in T. Sandler and K. Hartley (Eds), Handbook of Defense Economics, Volume 2, Elsevier.
- Collier P. (1999), On the Economic Consequences of Civil War, Oxford Economic Papers, 51, 168-83.
- Cutter S. L., (2006). Hazards, Vulnerability and Environmental Justice. Sterling, VA: Earthscan.
- Cutter S. L., (1996). ‘Vulnerability to Environmental Hazards’. Progress in Human Geography 20 (4): 529–39.
- Datt G., and Hoogeveen H., (2000). El Nifo or El Peso? Crisis, Poverty and Income Distribution in the Philippines. World Bank, East Asia and Pacific Region, Washington, D.C
- Eurostat, (2020). Gini coefficient of equivalised disposable income - EU-SILC survey
- Eurostat, (2020). Real GDP per capita, National accounts indicator (ESA 2010).
- Farris A.F.,(2015). The Gini Index and Measures of Inequality, Santa Clara University DOI: 10.4169/000298910X523344.
- Faisal F., Tursoy T., & Reşatoğlu N., (2016). Energy consumption, electricity and GDP causality: The case of Russia, 1990–2011. Procedia Economics and Finance, 39(1), 653–659.
- Feenstra R., and G. H. Hanson., (1996). “Globalization, Outsourcing, and Wage Inequality.” American Economic Review 86 (2): 240–45.
- Ferreira H. F., (2021).Inequality in the time of Covid-19. All metrics are not equal when it comes to assessing the pandemic’s unequal effect, IMF.
- Freeman R., (2010). “Does Inequality Increase Economic Output?” In Controversies about Inequality. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Figini P., and Görg H., (2011). “Does Foreign Direct Investment Affect Wage Inequality? An Empirical Investigation.” The World Economy 34 (9): 1455–75.
- Furceri D., and Loungani P., (2013). “Who Let the Gini Out?” Finance & Development 50 (4): 25–27.

- Galvin, R. (2020). Recent increases in inequality in developed countries. In: R. Galvin (ed), *Inequality and energy*. Cambridge, MA: Academic Press.
- Goundar S. (2012). Chapter 3: Research Methodology and Research Method. In S. Goundar (Ed.). *Research Gate Publications*.
- Greenwood J., and Jovanovic B., (1990). “Financial Development, Growth, and the Income Distribution.” *Journal of Political Economy* 98: 1076–1107.
- Jacobson A., Milman A., & Kammen D. (2005). Letting the (energy) Gini out of the bottle: Lorenz curves of cumulative electricity consumption and Gini coefficients as metrics of energy distribution and equity. *Energy Policy*, 33(1), 1825–1832.
- Jaumotte F. and Buitron C. O., (2015). “Power from the People,” *Finance & Development* 52 (1): 29-31.
- Heath R. L., and D. P. Millar., (2004). ‘A Rhetorical Approach to Crisis Communications: Management, Communication Processes, and Strategic Responses’. In *Responding to Crisis: A Rhetorical Approach to Crisis Communication*, edited by R. L. Heath and D. P. Millar, 1–17. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Hungerford T. L., (2013). “Changes in Income Inequality among U.S. Tax Filers between 1991 and 2006: The Role of Wages, Capital Income, and Taxes.” *Economic Policy Institute*, Washington.
- Ishihara Y., (2005). *Quantitative Analysis of Crisis: Crisis Identification and Causality*, Policy Research Working Paper 3598, World Bank.
- International Energy Agency, (2022). Revised version, November 2022.
- International Monetary Fund (IMF). 2014a. “Fiscal Policy and Income Inequality.” *IMF Policy Paper*, Washington.
- Kindleberger C. P., and Aliber R., (2005). *Manias, Panics and Crashes: A History of Financial Crises*. 5th ed. Wiley.
- Kuznets S., (1955). *The American economic review*, economic growth and income inequality, number one, volume xlv.

- Lavell A., (2004). 'The Lower Lempa River Valley, El Salvador: Risk Reduction and Development Projects.' In Mapping Vulnerability, Disasters, Development, and People, edited by G. Bankoff, G. Frerks, D. Hilhorst. London: Earthscan Publications.
- Lawrence S., Liu Q., & Yakovenko V. (2013). Global inequality in energy consumption from 1980 to 2010. *Entropy*, 15(1), 5565–5579.
- Lokshin M., and Ravallion M., (2000). Welfare Impact of Russia's 1998 Financial Crisis and the Response of the Public Safety Net. World Bank, Development Research Group, Washington, D.C.
- Mahalingam W., & Orman H., (2018). GDP and energy consumption: A panel analysis of the US. *Applied Energy*, 213(C), 208–218.
- Markus P.,(2020). Goldstein, Paula Lorena Gonzalez Martinez, Sreelakshmi Papineni και Joshua Wimpey, «The Global State of Small Business during COVID-19: Gender Inequalities», *Let's Talk Development* (ιστολόγιο), 8 November 2020,
- Mehmet N., (2021). The Relationship Between Income Inequality and Energy Consumption: A Pareto Optimal Approach , *Journal of Asian Finance, Economics and Business* Vol 8 No 4 (2021) 0613–0624 613 Print ISSN: 2288-4637 / Online ISSN 2288-4645 doi:10.13106/jafeb.2021.vol8.no4.0613.
- Mincer, J., 1958. “Investment in Human Capital and Personal Income Distribution.” *Journal of Political Economy* 66 (2): 281–302.
- Munch, J. R., and R. Skaksen. 2009. “Human Capital and Wages in Exporting Firms.” Working Paper 09-2006, Copenhagen Business School, Copenhagen.
- Mutascu M. (2016). A bootstrap panel granger causality analysis of energy consumption and economic growth in the G7 countries. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 63(C), 166–171.
- Payne, J. E. (2010). A survey of the electricity consumption growth literature. *Applied Energy*, 87(1), 723–731.
- Ritchie, H., & Roser, M. (2020). Energy. Retrieved December 16, 2022.

- OECD (2023), Income inequality (indicator). doi: 10.1787/459aa7f1-en (Accessed on 26 January 2023)
- Ötoker-Robe I., and Podpiera A. M., (2013). The Social Impact of Financial Crises – Evidence from the Global Financial Crisis. Background paper to the World Bank’s World Development Report 2014 ‘Risk and Opportunity: Managing Risk for Development’. World Bank’s Policy Research Working Paper 6703.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). 2011. Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising. Paris: OECD Publishing
- Oswald Y., Owen A., & Steinberger J. (2020). Large inequality in international and intra national energy footprints between income groups and across consumption categories. *Nature Energy*, 5(1), 231–239.
- Rajan, R.G. 2015. “Democracy, Inclusion, and Prosperity.” Speech at the D.D. Kosambi Ideas Festival Goa, India, February 20.
- Roine, J., J. Vlachos, and D. Waldenström. 2009. “The Long-Run Determinants of Inequality: What Can We Learn from Top Income Data?” *Journal of Public Economics* 93 (7/8): 974–88.
- Sapountzaki K., (2012). ‘Vulnerability Management by Means of Resilience’. *Natural Hazards* 60 (31): 1267–1285.
- Scott A. (2013). Energy and low-carbon competitiveness: The case of low-income countries. Working Paper 367. Sonora R. (2018). A panel analysis of income inequality and energy use. MPRA Paper No. 92171.
- The Independent Panel for Pandemic Preparedness and Response (2021). An Evidence-based Quest to Protect Human Health.
- UNDP. (2017). National human development report 2015/2016: Inequalities. United Nations Development Programme.
- Venette S. J., (2003). ‘Risk Communication in a High Reliability Organization: APHIS PPQ's Inclusion of Risk in Decision Making’. Ann Arbor, MI: UMI Proquest Information and Learning

- Villagrán de León J. C. (2006). Vulnerability – A Conceptual and Methodological review. United Nations University (UNU-EHS), Publication Series of UNU-EHS, No 4/2006.
- Visacovsky S. E., (2017). When Time Freezes: Socio-Anthropological Research on Social Crises. *Iberoamericana – Nordic Journal of Latin American and Caribbean Studies*, 46(1): 6-16.
- UN. (2018). Interlinkages among energy, poverty and inequalities. United Nations Department of Economic and Social Affairs.
- Watts M. J., and Bohle H.-G., (1993). 'The Space of Vulnerability: the Causal Structure of Hunger and Famine.' *Progress in Human Geography*, 17(1): 43-67.
- Wilkinson, R., and K. Pickett. 2010. *The Spirit Level: Why Equality is Better for Everyone*. London: Penguin.
- Willem te Velde, D. 2003 “Foreign Direct Investment and Income Inequality in Latin America.” Overseas Development Institute, London.
- World Bank (2009). "Annual Report 2009,"(Washington, D.C.: World Bank, 2009), 12; "Annual Report 2010,"(Washington, D.C.: World Bank, 2010).
- World Bank (2001). ‘Managing Economic Crises and Natural Disasters’. Chapter 9. In: *World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty*. New York, NY: Oxford University Press.
- Wolde-Rufael, Y. (2006). Electricity consumption and economic growth: A time series experience for 17 African countries. *Energy Policy*, 34(1), 1106–1114.

Ελληνική

- Δημητρόπουλος, Σ. (2004). Εισαγωγή στη μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας: προς ένα συστηματικό δυναμικό μοντέλο μεθοδολογίας επιστημονικής έρευνας. Αθήνα: Έλλην.

Ηλεκτρονική βιβλιογραφία

- <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/11856>.

- <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/35823> .
- http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/2757/raport_en_nhdr.pdf
- https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/17480PB_8_Draft.pdf.
- https://mpira.ub.uni-muenchen.de/92171/1/MPRA_paper_92171.pdf
- <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/35290> .
- <https://doi.org/10.1080/14494035.2020.1783790> .Published:25 June 2020
- <https://blogs.worldbank.org/developmenttalk/global-state-small-business-duuring-covid-19-gender-inequalities> .
- <https://ourworldindata.org/energy>.
- <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publicationsopinion-files/8300.pdf>.
- <http://documents.worldbank.org/curated/en/498911468180867209/pdf/WPS6703.pdf>.
- https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Income_quintile_share_ratio

